Контрольный экзем...

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувла 1923 шера денз ● ЕРА, 25 май, 1978 шу. ● № 63 (5883). ● Мах 2 кеп.

НОВ. Е. И. КОБЗЕВАЙНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

Республике архивни гIулакх дегIадоаладеча дукхача шерашкей беркатеи болх барах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Кобзева** Евгения Ильиничнайна — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советерча архивни отдела заведующена.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный, 1978 шу, 23 май.

НОВ. Н. А. ЮШКОВНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

Республика партийни, боахама органашка дукхача шерашкей беркатеи болх барах а ваьча дийнахьа денз, шовзткъе итт шу дизарца а дувладенна Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла нов. **Юшков** Николай Александровича—Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза председатела.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный, 1978 шу, 23 май.

НОХЧ - ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГIАН ЙОАЦА БАРХIАЛАГIА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРА ХЬАКЪЕХА

ЯлхазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета аргIан йоаца бархIалагIа сесси хаелларгья 1978 шера 26 мае Iуйрийна 10 сахьат даьлча кердача республикански драматически театре.

Депутаташ дIаязбергба 1978 шера 25 мае Iуйрийна 9 сахьат даьлча денз сайрийна 7 сахьат даллалца Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме (Комсомольски улица, 112, 4-гIа этаж, 101-гIа цIа), 1978 шера 26 мае Iуйрийна 8 сахьат даьлча денз кердача республикански драматически театре.

Доакъар кийчдара планаш кхоачаш а тIехкхоачаш а яра, хьайбай боахам дIахо дегIабоалабара тешшаме лард йоллара тIехьа яржача социалистически яхье хьнаре дакъа лаца республика юрта боахама беррига къахьегамхой тIахьехаш Грозненски района «ЦхьоалагIча мая» колхоза къахьегамхоша даь кхайкарал дег тIара хьал а лаьца хьайбаш кхабара цхьан шераи ах шераи кхоачам хиллал доакъар Iалаьде дош деннад Грозненски района Ленина цIерагIча колхоза коллективо. ХIаьта укх шера планагIа Iалашъе еза йол—1500, сенаж—2250, силос — 7200 тонн.

Шоаш лаьрхIар кхоачашдара эррига торонаш оарцагIъяьха къахьегаш ба уж хIанз.

Укх деношка люцерна хьакха болабеннаб механизатораш. Колхозе 980 гектара тIа йолча цу культурах 101 гектара тIара яр чуийце баьннаб. Цигара чубенача хьувкъамах 151 тонн сенаж, 4 тонн баьццийн витаминнийн хьоар кийчдаьд.

Люцерна хьокхаш шя агрегат я. Къаьстта дика къахьег буц хьоккаш йола жатка трактора тIехьа а тесса болх беча механизатора М. Сулумова Сменни норма 160 процент кхоачаш а еш, дийнахьа юкъера лаьрхIача 20 гектара тIара люцерна хьокх цо.

Сурташ тIа: (аьрдехьа) Ленина колхозе люцерна хьокхаш я; (аьттехьа) колхоза дикагIвола механизатор М. Сулумов.

В. ЮНЦЕВИЧА сурташ.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

ИттлагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера задани СССР керда Конституци тIайийца шу дузача денга кхоачашъяра яхь дIайолаьча Горячеводски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша толамца кхоачашду укх шера шоаш тIайийца социалистически декхараш. ТкъоалагIча майга кхачалехьа 10720 метр бурув а тохаш, укх шера хьалхарча пхе бетта задани толамца кхоачашйир цар. Укх юхедисача деношка планагIа лаьрхIачул совгIа тоха дерхI 500 метрал чухьнахьа доацаш дола бурув.

Бурув тохарга дIабода мах лохбарах, электроэнерги, химически реагенташ, утяжелитель, кхыйола материалаш кховрах, бурув тохара сухал лакхъярах, бурув деттача остех бизза пайда ийбарах укх шера паччахьалкхенна планагIа лаьрхIачул совгIа управлене коллективо 283 эзар сом пайда баьб.

Социалистически яхье яьннача буровой коллективашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай Лорсанов Султана кулгалдеча номер 9 йолча буровой лаьттан ченаш техкараша. Цар хIанзлехьа кхоачашъяьй бурув тохара ворхI бетта план. Царел дукха тIехьа ца юсаш иштта дика къахьегаш я буровой начальник Яркин Тимофей Иванович керте латтача номер 112 йолча буровой коллектив а. **Б. ДОТМАРЗИЕВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проект ювцаш

ВАЙ ЙОАКХОН ДОЛА ТЕШАЛ

Дукха ха яц тха коллективо СССР а РСФСР а Конституцеш къоабал а яь тIайийца, хIаьта хIанз вай ювцаш я Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Керттерча Закона проект.

Цунца дийза тхоашта хетар ала безам бар тха. Нохчийн гIалгIайн мехкарий шоай физиологически белгалонашка диллача хIанз законодательства тIа белгалъяьча (барайтта шу) ханал хьалха маьре баха хийцца йиш йолаш хул. ХIаьта цу боарамга кхачалехьа уж маьре ухаш, киловзамаш а увттаеш, царна регистраци еш а моттигаш хул. Уж хардонаш дIаяха йиш хургьяр аьнна хет керда дезал вIашагIболла лаьрхIача зIамигача саган йоIаи из бокъо ялхайтта е вурийтта шу даьлча луш хилча. ХIаьта цу тайпара дар мехка цхьайолча Къулбехьен республикашка законодательно дIачIоагIдаь долаш хилча хIаьта а.

Конституце тIа е кхыча законодательни акташ тIа из дIачIоагIде йиш еце а цхьаькха цхьа хIама а дар тхона дича бакъахьа хеташ. Мехкарча цхьайолча къаман республикашка санна вай республикерча вузашкеи техникумашкеи нохчехи гIалгIаехи бола кагий нах дIайийбара боарам лаьрхIа белгалбаккхар. Цу гIулакхо йиш хулийтаргья къаман специалисташ кийчбеча цхьадолча даькъе тIехьабиса вайнах кхычарца дIанийсбе. ТIаккха кхы а аьттув болашагIа чакхбаккха торо хургьяр дIаяхача заман тIехьадисача гIулакхашца лоаттабу къовсам.

Х. САМПИЕВ,
Ленина орден лелаеча «Малгобекнефть» НГДУ кадрай отдела начальник.

А. АЛЕРОЕВ,
НГДУ ЦКПРС къахьегама нормировани яра вола инженер.

Статистико бакъду

Нохч - ГIалгIай АССР Конституце проекта 38 статья тIа белгалду Нохч - ГIалгIай АССР гражданий чуIе цIенош хила бокъо я, аьнна.

Из бокъо Iалашъю наха чуIе вахара аьттув бола цIенош хьалдера программа кхоачашъярга хьежжа, общественни тIахьожам а лоаттабеш, озабезам ца беш цIенош дIа-юха декъарца.

Халкъа хьал - торо эйара вай мехка лоархIаме гIулакх да наха чуIе цIенош хьалдар.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ЧУБАХАЧА ЦIЕНОШЦА IАЛАШБЕЛГА ТОАЛУШ ДА

Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци котъяьннача хьалхарча деношка денз къахьегамхой чуIеча цIеношца Iалашбелга тоадера йоакхо еш хьайоагIа Коммунистически партии Советски правительством.

Вай мехка Iалаьмате дукха хьалду наха чуIе цIенош, хIаьта уж леладарга дIададачох доккхагIдола дакъа паччахьалкхено шийна дIатIаэц.

Дезала бюджетера квартирах лу мах дунен тIа эггара лохагIа ба вайцига, хIаьта юкъера лаьрхIача пхи процент гаргга мара а дац.

Республике наха чуIе цIенош хьалдара йоккха программа чакхйоаелга хьахьокх укх денеша.

1946 — 1977 шерашка паччахьалкхен капаложенейн жилищни кооперацеи чотагIа хьалдаьд 4,1 млн. кв. метр йола цIенош.

Из де цу хан - юкъа 85 эзар дика кийчъяьча квартире 400 эзар саг, е республике бахача нахах кхоалагIча даькъал дукхагIбараш баха хайшалга.

Цул совгIа цу хана ужжал болча наьха чуIеча цIеной хьалаш тоадаьд.

ХIанз гор. Грозне нах чубахе эррига фонд 3,3 млн. кв. метр я, 1950 шера 943 эзар кв. метр хиннача.

Нагахьа санна 1960 шера городашкеи болхлой поселкашкеи бахача нахах юкъера лаьрхIача цхьаннена 7,8 кв. метр кхоачаш хиннаяле, хIанз 9,3 кв. метр чуIе цIенош кхоач.

Республике хIара шера хьал а дийя наха чуIе дIалу 200 эзар кв. метр гаргга цIенош, е 4 эзар квартира. Цига вака хов 16 — 18 эзар саг.

ЦIеношка кхаьчей водопровод, канализаци, дIайха хий, газ.

Из городашка кхаьча ца Iеш юрташка а кхоач.

Дукха цIенош хьалдарга иттлагIча пятилетке.

1976 — 1980 шерашка хьал а яь наха чуIе дIаяла лерхI 900 эзар кв. метр йола 20 эзар дика кийчъяь квартира.

ДЕГ ТIАРА МОГАЕШ ХЬАЛЛОАЦ

Нохч - ГIалгIай Автономни республика кердача Конституце проект ювцара хетаяь собрани хилар Малгобекски района Долакоарча культура ЦIагIа. Укхаза гулбеннабар «Малгобекский» совхоза болхлой, юртарча учрежденешкара гIулакхера нах, хьехархой, пенсионераш, цIен-ноаной.

Собране доклад йир юртарча юкъерча школа директора Ш. С. Батыжева. Цо дийцар Советий Iаьдала шерашка юрта хиннача доккхийча хувцамех, республика кердача Конституце проекто уж хувцамаш дIачIоагI а деш. Советий Мехкарча деррига къамий бартцхьоагIо йолча дезале нохчийн гIалгIайн халкъаш боахама, культура, Iилман кердача лакхагIча доазонашка кхоачадара тешшаме лард йоллаш хилларах.

Собране къамаьлаш дир юртарча Совета исполкома председатела Г. Д. Гуноева, хьехархочо М. Д. Бамбатова, лоро Ш. О. Бельтоева, «Малгобекский» совхоза склада заведующе Б. Т. Додова, пенсионера Хь. Ш. Алероева гика заведующе Н. Д. Салатова. Цар белгалдаьккхар республика кердача Конституце наха Iалаьмате йоккхий бокъонаш лулга.

— Сона дагадоагIа 1937-ча шерара Конституци тIайийца,— аьлар Н. Д. Салатова. — Цу хана дешар-йоазув хоаш бола нах кIезига бар вай юрта. ХIаьта лакхера дешар дийшараш вIалла ба а бацар. ХIанз дукха нохчийн гIалгIайн ба вай юрта а районе а лакхера дешар дийша хьехархой, лораш, инженераш, агрономаш, зоотехникаш болаш. Тахан вай даьй дийибелча, уж тешаргболаш тоаденнад юрта бахача наьха вахар. Из кхета а деш, цун хам а беш дIахо даха деза вай коммунизм хьалъеча кердача коталонашка.

— Республика Конституце проекта 12-ча статьяна укх тайпара дешаш: **«Кхыбола лаьттах пайда эцараш санна, колхозаш а бехктокхаме я лаьттах биззагIа пайда эца, кхомбеш из леладе, цахаддаш цун хьувкъам лакхбе»**, аьнна, тIатехача бакъахьа хет сона, — аьлар Б. Т. Додова.

Массане а цхьатарра Нохч-ГIалгIай АССР кердача Конституце проект дег тIара къоабалъеш, хьаллоацаш, республика Керттера Закон вахаре дизза чакхдаккхара хьинар кхо ца деш къахьега дош луш соцам тIайийцар собране.

А. БАСИЕВ.

Сона бакъахьа хет

Дукха ха яьнаац вай СССР а РСФСР а Керттера Законаш тIайийца, цар чIоагIъяьча бокъонех вай даха доладелла. Цу гIулакхех гIоздаьнна долча дегашта кхы а цхьаькха кхаь хилар: араяьннай вай республика кердача Конституце проект. ХIанз из чуйийна ювцаш Iомаеш латт.

Шовзткъа шу даьннад вай республика хьалхара Конституци араяьнна. Цу хана денз Iалаьмате чIоагIа хувцаеннай Нохч-ГIалгIайче. Массайолча оагIорахьара дегIабенаб социалистически боахам, тоаденнай наьха вахар.

Цу шин Конституце юкъерча хана чухь чIоагIа дегIаенай вайнахьа искусство а культура а. ХIанз вай республике да кхо театр. Цар спектаклаш дег тIара раьза болаш тIаэц зрителаша. ХIаьта укх шера дийша йоаля гIалгIай театральни студи, цо хьелларгья гIалгIай къаман эггара хьалхара театральни труппа. ХIанзчул тIехьагIа шоай къаман мета театра спектаклашка хьожаш хургба гIалгIай зрителаш. Дуненн тIарча дукхача мехкашка вовзаш ва СССР халкъа артист Эсамбаев Махьмуд. Вай мехка меттел кхыча мехкашка а йовзаш, езаш я «Вайнах» яха халкъара ансамбль. ХIаьта Къилбасела Кавказе эггара хьалха Нурадилов Ханпаший цIерагIа долча театра «Яхь йола кIантий» яхача спектаклаеннай К. С. Станиславске цIерагIа йола РСФСР Паччахьалкхен преми. Книжкаш дешараша чIоагIа дезаш тIайийцад вайнаьха литература, шерра йовзаш я поэзи. Дукха ба вай Iилмахой, лораш, артисташ, инженераш, кхыбола специалисташ.

ХIанз советски общество а цун бокъонаш а чIоагIъеннай. тIехьа тIайоагIача хана кхы а чIоагIагIа дегIаухаргья искусствои халкъа культурен. Цудухьа Конституце проекта 27 статья тIеххьара абзац укх тайпарча редакце хилча бакъахьа хетар сона: «Нохч-ГIалгIай АССР чIоагIагIа могаду профессиональни искусствои халкъа художественни творчествои шийн заманга хьежжа дегIаккувлар.

М. АЗИЕВ,
Нохч-ГIалгIай республикански краеведчески музея воккхагIа вола Iилман болхло.

ЧIОАГГIА КЪОАБАЛЪЮ

Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проект дег тIара раьза болаш тIайийцай Наьсарерча машинашъераша, цун хьамара керда патриотически гIулакхаш кхоачашду. Цунна дола тешал да Керттерча Закона проект ювцар. Цехашкеи отделашкеи, участкашка, бригадашка ткъаьннел совгIа болхлой собрани хиннай. Цига дакъа лоацаш хиннав эзар совгIа саг. Къамаьлаш даьраш кховзткъенел тIех вар.

Конституце проект чIоагIа къоабал а еш, шовзткъе итт совгIа тIатохар де аьнна предложенеш яьй завода болхлоша. Уж эррига а вай паччахьалкхен строй дIахо дегIаахаран чIоагIъяран, экономикен культурен лакхъяра, предприяте болх тоабара тIаерзаяь я.

Къаьстта дукха предложенеш я пятилетка кхоалагIча шера заданеш, тIайийца декхараш кхоачашдара социалистически яхь дикагIа вIаштIехьъяккхара хетаяь. Бригаде Керттерча Закона проект ювцаш, дагадехар тхона тIехьагIа массане а хьаллаьца цхьа хIама: майски план цу бетта 26 ди тIакховчаш, НГI АССР Лакхехьарча Совета сесси хьаеллаш кхоачашъе.

Литейно-прессови цеха болхлой собране къамаьл деш, цеха прессеровщица НГI АССР Лакхехьарча Совета депутата Даххильгова Лемкас аьлар:

— Со къеча дезале хьалкхийна гIалгIай кхалсаг я. Малаш хийнаб са даьй? МалагIча бокъонашка доглаха йиш яр лоаман кхалсага? Хала балхаш, къел, бокъо йоацаш дар цIаккха а цунах ца къасташ хинар. Советски Iаьдал бахьане хилар лоаман наха халача къахьегамах дог хьеста кхоллама гIозале, хIаьта кхалсагага маIача сага нийсса йола бокъонаш кхаьчар.

НГI АССР кердача Конституце проекто шердаь ца Iеш, чIоагIа кIоаргду вай вахара лардаш чулоацаш йолча социально-экономически бокъоний маIан. Цудухьа Конституце проект ювцаш, оаха къаьстта теркам тIабахийтар НГI АССР гражданий бокъонехи декхарехи дувцача кертана. Тхона хетачох, 35 статьяна укх тайпара тIатохар де дезар: **«Отпуск луча хана сага салаIа луча хана йIоахал цун балха стажага а тIадилла гIулакх цо кхоачашдарга а хьежжа оттайойла».**

№ 43 йолча цеха болхлой собране къамаьл деш, наладчика Даурбеков Сувсас аьлар: «Вай мехка болхло яхар эггара сийдолашагIйола цIи я, цудухьа лакха лоаттае еза из. Вайна, завода кадрови болхлоашта, хала да къахьегамеи производственни дисциплина телхаеш йола моттигаш ийсхлуш хилча. Уж хIамаш доаккача наьха бехкагIа дукха балха ха зехьа йов вай, хIаьта из Iаткъ арахецача продукце дукхала а дикала а. Ла йиш йолаш хIама дац цхьаболча лердайнараши прогулыщикашеи эзар сагах латтача болхлой коллектива дикача гIулакхий лоархIам лохбар.

Кердача Конституце проекто луш йола бокъонаш дувцилга доацаш сийлахь-йоккхий я. ХIаьта царех пайда эца а беза эррига коллектива гIулакха. Иштта теркам тIабахийта беза берригнеша шоай декхараш цIена кхоачашдара а. ХIаравар кхетабеш хила веза шийн а, шийна уллув латтача шийн новкъоста а гIулакхий даькъера, шоаш балха декхараш кхоачашдарах боля шийна тIалатта бехктокхам. Машар хила йиш яц болх тесса лелабераша.

Тхона хетачох, НГI АССР Конституце проекта къахьегамеи производственни дисциплина лакха лоаттае езаш хилара дувцача 54 статьяна **тIатоха деза из положени телхаераш бехктокхаме оза безаш хилар белгалдоаккхаш дола дешаш.**

НГI АССР кердача Конституце проект ювцаш чIоагIа лакхденнад завода коллективо къахьегама хьинар. Шеко яц иштта къахьегача коллективо майски задани толамца кхоачашъергхилара.

М. ЗУРАБОВ,
штате воаца корреспондент.

ДОАКЪАР IАЛАШДАР

Грозненски района «ЦхьоалагIча мая» колхоза колхозхой кхайкарал хьал а лаьца укх шера ма-хулла дукхагIа доакъар Iалашдар духьа шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьегаш ба укх деношка республика юрта боахама болхлой.

ХIанз керттерча даькъе йол Iалашъеш, сенаж кийчъеш, баьций витаминни хьоар доаккхаш къахьег наха.

22 май тIакховчаш 5 эзар гектара тIара дIайийна хиннеи эрий хьатIаьнней буц хьекха яьккхай. Цунах кийчъяьй 4,7 эзар тонн сенаж, даьккхад дукха хIама ца эшаш эзар тонн баьций витаминни хьоар.

Уж балхаш къаьстта дика вIаштIехьдаьккха чакхдоах Ачхой-Мартановски, Грозненски, Наурски, Сунженски, Шелковской районашка.

Йол, сенаж, баьций витаминни хьоар планал совгIа Iалашдара торонаш я республика юрта боахама къахьегамхой. Царех бизза пайда эца беза.

ДIАЙИЙНАЧА ХIАМАШТА IУНАЛ ДУ

БIаьсти юв культураш дIа а йийна хIанз царна Iунал деш ба юртбоахама механизатораш. Шекара свеклаш дIайийнача кхашка мугIарашта юкъера лаьтта цамцадоаккхаш ба уж. 22 май тIакхоачаш из болх 3547 гектара тIа баьб, из хул шекара свеклаш дIайийнача лаьттах 38 процент.

Дика вIаштIехьбаьккха чакхбоаккх шекара свеклашта Iунал дара болх Шалински, Урус - Мартановски районий кхаш лелаераша. Масала, Шалински района къахьегамхоша шекара свеклаш дIайийнача 45 процент кхашка цамцадаьккхад мугIарашта юкъера лаьтта. хIаьта Урус-Мартановски районе — 41 процент.

Уж балхаш шийй ханнахьеи тешамеи чакхдахар керттера декхар да хIанз республика шекара свеклаш лелаерий.

ЛАЬРХIАР кхоачашдар духьа

Шалински районе меттел ерригача республике йовзаш я «Джалка» совхоза сий долча хьажкIаш лелаерий Социалистически Къахьегама Турпала, КПСС XXV съезда делегата Б. Саидова, Ленина орден лелаеча Абдулмежидов ХIарона, Зармаев Абдул-Саида, Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча Борщигов Лаке, Элисултанов Баарудина цIераш. Эггара хьалха цар хьинарца чуйинар совхозо, совхха план 30 центнер йолаш хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 40 центнер фуальяьха хьажкIаш. Цу гIулакхо йиш хилийтар халкъбоахама планагIа 4448 йолаш паччахьалкхенга 5090 тонн ялат дохка.

КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Письмона жоп луш карагIдаьннача кхоачамбаь Iе лагта бац лакхе цIераш яьха хьажкIаш лелаераш. Х. Абдулмежидова, Б. Элисултанова, Л. Борщигова кулгалдеча звенопа хIара гектара тIара 45 центнер фуальяьха хьажкIаш чуя дош делар. хIаьта Б. Саидова кулгалдеча мехотрядо—50 центнер. ЛаьрхIар кхоачашдар духьа ма-хулла тешамегIа лард йолла безам болаш къахьег механизатораша. Зяба аьхачул тIехьагIа тайп-тайпарча удобренешна лаьтта хьаьн а даь, агротехника бокъонаша дIадехкача тайпара макха баьккха массехказа культиваци яь кийч а даь хьажкIаш дIае йолайир цар. Из культура укх шера цу боахаме кхеергья 1645 гектара тIа, царех 1300 гектара тIа ялата лаьрхIа.

ХьажкIаш дIаювш хIара дийнахьа кхашка болх беш итт агрегат хул. Дукха хIама дисадац механизаторашта уж дIайийна яха. Къаьстта дика къахьег механизатораша Л. Борщигова, Х. Абдулмежидова, А. Зармаева, сеялкаш тIа болх беча Х. Азамова, Г. Адамова, М. Ийдаева, кхычар.

А. БАРЗАНУКАЕВ.

ОАХА КХЫ А ДИКАГIА ДЕШАРГДА

Социалистически хьисапе боахама доал дара системо лерттIа Iалашду общественни производства деррига доакъош динамичю дегIаухилга. Цу ларда тIа вIаштIехьдаьннад вай мехка Керттерча Закона тIа санна Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проекта тIа гражданий шерра социально-экономически бокъонаш дIаххайкаяьца Iеш, уж тешшаме кхоачашъе а.

Вай республика гражданий дукхача кхыча бокъонашта вийсса шоай унахцIено лораяра бокъо а я. Бахача наьха унахцIено лораяра хьакъехьа леррагIа дукха гIулакхаш чакхдахарах вай республике цIендаь дIадаьхад дукха инфекциони лазараш, йIаьхагIа хиннай саго могаш-маьрша волаш йоаккха ха-зама.

Цу дерригне а тхо, хургдола лораш, декхарийла ду беррига низ а хьимар а оахош хержача гIулакха дIатела.

С. АХМАДОВ,
Къилбаседа-ХIирий медицински института студент.

Сона лов

СССР Конституце 48 статья тIа дIаяздаьд, СССР гражданий бокъо я паччахьалкхени общественни гIулакхаш леладеча, эррига паччахьалкхен а моттигера а лоархIам бола законаши решенеши ювцача а тIаэцача а дакъа лаца. Цу статьяс, СССР беррига кхыча гражданашта а санна, бокъо лу сона НГIАССР Конституце (Керттерча Закона) проект ювцача дакъа лаца. Цу бокъонах пайда а эцаш, аз предложенеш йоалаю:

28-гIа статья иштта дIаязде: **«СССР цхьа союзни гражданство отталаь хиларга хьежжа. НГIАССР хIара гражданин РСФСР. союзни республикай, СССР гражданин ва».**

43-ча статья тIа хьалхара абзац чакхъяьлча язде: **«НГIАССР гражданий бокъо яц анонимни хIамаш кхахьийта. Из машар боацаш хила веза уж гIулакхаш леладераш ца».**

30-ча статьяна укх тайпара тешаш тIатоха деза: **«...хIара дезале маьра а сесага а бокъонаш цхьатарра я».** Цо доазув отталерна шоаш цIен даьй хиларагIа, молагIа а шовш даьр мегаргда аьнна хеташ болча моарошта.

46-ча статьяна тIатоха еза укх тайпара предложени: **«НГI АССР гражданий бокъо яц аьнно ца могадаргIа а, кхыча бахьанагIа а шийн бераш школе дешачара хьадаха».**

52-ча статьяй шоллагIча абзаца укх тайпара предложени тIатоха еза: **«Цу тайпарча нахаца хьаьнала хила мегаргдаш».**

55-ча статьяй шоллагIа абзац иштта дIаязъе: **«Социалистически доалахьенна тIаккувда нах а. хIаьта иштта уж къайлакхухьараш а законагIа бехктокхаме оз».**

57-ча статьяна тIатоха деза: **«Из декхар кхоачаш ца де гIертар — паччахьалкхенна хьалхашка зулам дар да».**

Вай республикерча беррига наха а санна. НГIАССР кердача Конституце проект дег тIара къоабал а еш, чIоагIа тешаш ва со из кхоачашъеш, Советски Союза дерригача вежарий халкъашца цхьана нохчийн гIалгIайн халкъаш экономикаи культураи прогрессеш, коммунизм хьалъеча кердача лакхаленашка кхоачаргхиларах.

А. АРСАМАКОВ,
Малгобекски УБР слесарь, комсомола комитета секретарь.

ПОЛИТИЧЕСКИ ЭКОНОМИЧЕСКИ ДЕШАРА СИСТЕМЕ

МИШТА ЧАКХЪЯЬЛАР ИТОГОВИ ЗАНЯТЕШ

Укх деношка Назрановски районе политически системе дешара шера итогаш еш я. Советски наха коммунистически кхетам балара, царна марксистско - ленински теореи КПСС политикан дешаш дIадовзийтара парте цахаддаш йоакхо елга хьахьокхаш ба «Парте XXV съезда решенешка хьежжа партийни дешара декхарех» яха КПСС ЦК соцам.

Из соцам кхоачашбеш кадрай партийнии экономически дешара система боарам айбеш лоархIаме гIулакх даьд КПСС Назрановски райкомо. 1977—1978 дешара шера болх беш 5 политшкола хилар политически дешара юххьанцарча звене, 108 саго дакъа а лоацаш. Царех 53 коммунисти 10 комсомолеци вар.

Юкъерча звене болх беш яр «Марксизма - ленинизма лардий» 22 школа. Укхаза дешаш хилар 233 коммунисти 50 комсомолеци юкъевола 438 саг. ХIаьта хьалха дIадахача дешара шера хиннарел 48 саг дукхагIа дешаш волаш 33 теоретически семинар яр партийни дешара лакхерча звене болх беш.

— Укх тIеххьарча шерашка дикка тоаденнад кадрай политически экономически дешара гIулакхаш, — яхаш дувц парте Назрановски райкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе заместитела Тумгоев СаIида. — Политически экономически дешара къахьегамхой тIаберзара тешал деш я уж факташ. Нагахьа санна 1970—71 дешара шера 3709 саг хиннавале укх дешара шера 8552 саг дешаш хиннав районерча политически экономически дешара системе.

Чакхдоалача дешара шера политически школашка КПСС истори, политически экономи, философи, Iилман коммунизм Iомаеча курсашкара коммунисташи парте боацараши цахаддаш пайда эцаш хиннаб вай парте политика, дунен коммунистически болама, СССР экономикеи культуреи дегIаяра практика лоархIамеча проблемаех. Укхаза Iомадеш хиннад интернационализма, халкъашта юкъерча доттагIала, Iилман атеизма, КПСС къаман политика Iилмани практикан проблемай дешаш.

ДIадаха дешара шу толамца чакхдаьккхар преподавателa—пропагандиста Мальсагов Хате Ахьмадхана кулгалдеча совхоза-техникума марксизма-ленинизма лардий школерча ладувгIараша.

Цу совхозе яьча итогови заняте хилар со. Сайрийна ленински цIагIа гулбелар коммунисташ, парте боацараш, преподавателаш, шофераш. Барайтта сагах итогови заняти хьавера пхийтта, юхебисарех цаI цамогаш вар, шиъ — командировке. ХIанзарча вахарца, иштта коллективо кхоачашдеча декхарашца айхха дувзаденна дар укхаза даь къамаьлаш. Пропагандиста Мальсагов Ахьмадхана пайдане а ладувгIарий безам тIабодаш а хилийтар занятии. ХIаьта укх шера ма-хулла дукхагIа юрта боахама культураш яхара тIахьехаш итогови заняте къамаьл дир Яндарерча кхаш леладеча бригада кулгалхочо Ленина орден лелаеча Евлоев Махьмада.

Ше пропагандист хиларах тарра цахаддаш ладувгIарашкара шоай теоретически знанеш практикана юкъеккхухьилга хьадехаш, цу гIулакха хIара заняте къамаьл тIадерзадеш хьавоагIа пропагандист. Цул совгIа ше занятешка кийчлуш дешара литературах нийца ца Iеш эшаш долча марксизма-ленинизма классикай произведенеех, КПСС XXV съезда материалех лертIа пайда эц цо.

ИттлагIча пятилетка юбилейни шера план толамца кхоачашъяьй, укх шера хьалхарча квартале паччахьалкхенга дулхи шуреи йохкара тIанийца социалистически декхараш кхоачашлаьд цу боахама коллективо. Производстве хьалхле лелаераш а хиина дIаэттаб дукхха ладувгIараш.

Дика знанеш йолаш чакхдаьккхар дешара шу ладувгIараша Гадаборшева Маремас, Щуплякова Лидияс, Гамурзиева Лейлас, дукхача кхыбараша. Пропагандисташ шоашка даьча хаттара нийса жоп лора цар.

Итогови заняти чакхйоалаш пропагандиста Мальсагова ладувгIарашкара дIадийхар дIахо йодача хана а кIоаргагIа шоай знанеш Iомаелга, тайп-тайпара литература довзилга могадир.

Цу дикачунца цхьана хоадам болла кхоачамбоацараш а хиннад партийни дешара система района цхьайолча школашкеи семинарашкеи. Илейни чулоацам хила боаггIача тайпара лакха боацаш, ладувгIараш кIезига хьаухаш, лерттIа кийч ца луш чакхйийннай цхьайола занятеш.

Иштта, райпо хиннача итогови заняте 24 сагах хьавена вацар 19 саг мара. Цига къамаьл даьча ладувгIараштa ни. Бузуртановна, Долгиевна магаизар «Къахьегама овсарле лакхъелга — экономика эффективность айяра керттера юкъмоттиг», «ИттлагIча пятилетке халкъа боахам дегIабоалабара керттера лостамаши белгалонаши» яха темаш хьаювца а яьха а.

Экономически дешар дика вIаштIехьдаьккха хиннадац Назрань яхача машиннаькъа станце, ПМК-432, РСУ, ДРСУ организацешка. Укхаза пропагандисташа лерттIа пайда ийбаьбац пропаганда технически средствaех, партийни организацеш юстара хиннай цу гIулакхашта. Уж кхоачамбоацараш тIадоагIача дешара шера хургдоацаш оарцагIйовла еза цу предприятей, учреждеией партийни организацеш.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

ПХЕ БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Паччахьалкхенга хьайбай продукци йохкара гIехьа Сунженски районе яьржача яхье цхьоалагIча квартале хьалхара моттиг Ленина цIерагIча колхоза хьайбаш леладераша яьккхар. Цар толам белгалбаьккхар КПСС Сунженски райкома, райисполкома, профсоюза райкома карара кара тела ЦIе байракх яларцеи района сийлен Улга тIа бахарцеи.

Яьккха ЦIе байракх кхыча боахамашка дIаяла дага яц цу колхоза хьайбаш леладерий коллектив. Из иштта долга хьагойт тIа-тIа лакхлуча хьокхамаша а. Хьайбай продукци йохкара 5 бетта план толамца кхоачашъяьй цар хIанзле.

Шин ферме леладеш 2450 бежан да боахаме. Царех 827 етт ба. ХьайбаштаIунал дечарна юкъе дукхагIа бараш опыт йола специалисташ ба. Социалистически яхье хьалха латт Бахарчиев Саид - Салима кулгаллу цхьоалагIа шурий ферма. ДIабахача апрель бетта доккхий толамаш дахар бахьан долаш ферма коллектива сий деш колхоза правленеца хьалхашка ЦIе байракх айяьй. Цул совгIа еннай 386 сом преми а.

Дояркашта юкъе къаьстта дика болх бу Къахьегама Сийлен III степена орден лелаеча дояркас Бисиева Яхас. Биъ бетта хIара Iаттагара 826 килограмм шура яьккхар Яхас план 600 йолаш. Цун тIехьа латт 800 килограмм гаргга шура яьккха дояркаш Хаджиева Зулай, Добушева Хьава, Умаханова Совдат.

Къаьнача дояркаша шоай говзал къоначарна дIаIомаю. Дукхача хана денз болх беш дикка опыт Iояьчарел дукха тIехьа ца бусаш хьабоагIа биъ бетта хIара Iаттагара 700 килограмм шура яьккха къона дояркаш комсомолка Алламова Алпату, Чилаева Совдат, Батаева Тамара. Лоха дац хьокхамаш Iаьсий леладеча АлламовгIар Яхитен Замилен. Дени буси хIара Iасилга 650 — 700 грамм дулх тIакхетийт цар. Иштта дика лоархIабу шоай декхарех къаьна скотникаш Бельдуров Iабин Шамсаев Салмани.

Йоакхо ю хьайбаш леладераша доахан дебадара а уж унахцIена хилийтара а. Цу лоархIамеча гIулакха боккха теркам тIабохийт керттерча ветеринарни лоро Богатырев Мухарбиken осеменатора Бубашев Бешири. Хьайбай фу тоадар духьа Ставропольски краера цIеча фух долча доахах 148 бежан доаладаьд. Цул совгIа дIадахача шера хIара бIаь Iатта тIехьара 96 Iасилг хьакъоастадир. Цу толамга кхача къаьстта доккха новкъостал дир Бубашев Бешира хьинаре баьча балхо. Из хьокхам гойтар бахьан долаш районе хьалхара моттиг яьккхар цо. ХIаьта укх шера дош деннад 100 Iатта тIехьа 105 Iаснлг хьалкхеде.

Доахан баьца тIа даьнначул тIехьагIа денгара денга лакхлу йоаккха шура.

Йоакхо ю боахаме хьайбай продукци яккхарга дIадодар лохде йиш хулийтача торонех пайда эцара а. Лоамашка доажаде, леладе хьалдигад 900 къона бежан. ХIанз денбуси 800 грамм совгIа дулх тIакхет царех хIаранеца.

М. ЦУРОВ.

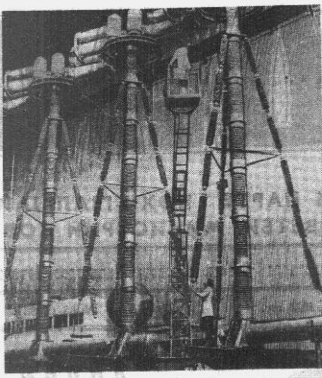

СВЕРДЛОВСК. Мехка йоккхагIъярех йолча фецарча «ВНВ»-1150» яхача включатела - выключатела опытни образеца тохкамаш даь даьннад «Уралэлектротяжмаш» производственни объединене Iилматохкама института тIехвысоковольтни лабораторе. 1 миллионни 150 эзари вольт напряжени йолча электропередачай магистральни линешта лаьрхIа я из. Цу тайпарча напряженена лаьрхIа я «Керттерча лостамашка» хьежжа СибарегIени Средни Азеи энергосистемаш Европейски энергетически системах дIа а тохаш хьаеш йола мехка бIарча система в. Включатель - выключатель хьаьйй «Уралэлектротяжмаш» НИИ а Москверча В. И. Ленина цIерагIча Еррнгсоюзни электротехнически института а конструкторашеи тохкомхошеи айххагIа цхьана къа а хьегаш

СУРТА ТIА: «ВНВ-1150» яха включатель - выключатель тIехвысоковольтни лабораторе тохкамаш деча зале.

Э. КОТЛЯКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТIЕХДИКА КЪАХЬЕГ

Старогрозненски бурувдеттара балхий управлене бурувдеттарий коллективо чIоагIа раьза хинна тIайийцар шоай горячеводскерча коллегай пятилетка кхаь шера план 7 октябре кхоачашъе тIахьехаш бола болам. Бакъла шоай торонашка а хьежа цар лаьрхIар кхаь шера план Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 61 шу дузача денга кхоачашъе. Шера цар тIайийца декхараш дар план 20 декабре кхоачаш а ещ, планал совгIа 600 метр лоаман тIоанашта бурув тохен хьал а яь планал совгIа цхьа скважина эксплуатаце дIаялеи.

Мехкдаьтта лехарий доп чIоагIа да. Укх шера духхьал биъ бетта цар 88817 метр лоаман тIоанашта бурув техад. Из планагIа лаьрхIачул 517 метр дукхагIа да. Бурув тохар сихдареи зIамигчун а доккхачун а кхомбареи чотагIа цар укх лоацача хана паччахьалкхенна 300 эзар сом пайда баьб, хIаьта балхах пайда эцаш йола ха 77 процентага кхоачаяьй.

Дика къахьег «Старогрознефть» бурувдеттараша май бетта а. Биъ беттан 15 дийнахьеи цар цу хана планагIа лаьрхIачул совгIа 391 метр бурув техад.

Къаьстта ала дезаш да хьехамча коммуниста Иван Макарович Шулкина кулгалдеча комсомольско-кагирхой бригадах. № 714 йолча тIехкIоаргача тохкама скважина бурув тохача цу бригадас 13 мае, НГIАССР кердача Конституце проект кепатехача дийнахьа бурув тохара пятилетка кхаь шера план кхоачашйир.

Бурув тохара балхаш сихдарои, химреагенташи электроэнергии кхояреи, бурув тохача остехи кхыча оатхалехи бизза пайда ийбарси, бригадин боахама расчетагIа болх барахи иттлагIа пятилетка йолаелча денз кхояьй 413 эзар сома паччахьалкхен бедал. Варичев Василе, Иванов Алексея, Сайко Георге сменаша шоай заданеш тIехкхоачашъю.

А. ТИЩЕНКО.

ТIЕХЬАБУСАРАШ БОАЦАШ БЕ БОЛХ

КЕРДА КОТАЛОНАШ ЙОАХ

Вознесенски газ чакхйаохача завода коллективо къоабалдаь тIайийцар социалистически яхь йоаржаярах дола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Письмо.

ДIадаха 1977 шу оаха толаме чакхдаьккхар. Коллектива балха овсарле дикка лакхъелар, продукци маьхала яккхара план а тIеххкхоачашйир.

Тха заводе «Цхьаккха тIехьавусаш ма хилийта», «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа социалистически яхь дIахьош я 15 структурни подразделении, 48 сменеи бригадеи.

Завода администрацеи, партийни бюроси, заводской профсоюзни комитетои, ВЛКСМ комитетои боккха теркам тIабохийт ростовчаний грозненски химикийн боламашта. Уж боламаш завода производства керттерча участкай балха юкъе а кхувлаш, хIанз коллективо кердача хьинарца социалистически яхь йоаржаяьй балха дикал лакхъяраи оборудованех эффективнегIа пайда эцараи тIехьа. Сменашкеи бригадашкеи хьинар айденна къахьег болхлоша, хIана аьлча коллектива хIара болхло моральни бехктокхаме ва ше хьабеча балхах, хIара балха денна оценка оттаю. Цу тайпарча балхах хьахулачунга дукха хьежа везанзар, цунна дола масал да производственни плани социалистически декхараши толамца кхоачашдар.

Цу боламагIа къахьега болабалалехьа цар лоархIам хIара болхлочоа дIабовзийташ боккха болх чакхбаьккхар вай лакхе йийцача организацеша. «Балха дикал — хIара денна» яха тIахьехам мел кIоарга чулоацам болаш ба хIаранена дIадовзийтар чIоагIа лоархIаме гIулакх да.

Балха дикала тIехьа йоаржаяь хиннача социалистически яхьа итогаш йича яхьа из форма эффективни йолга соца а даь, пятилетка кхоалагIча шера чу йолаш, завода коллективо лаьрхIар соакха санна сменаштеи бригадаштеи юкъе йоаржаяь а ца Iеш, производственни участкаштеи установкаштеи юкъе из тайпа яхь йоаржае, вешта аьлча, социалистически яхьа кердача лагIа тIа яьлар коллектив.

Из болх иштта дIабахьара социалистически яхьа керда условеш кийчъяьй, яхь дIаяхьара порядоки моральнии материальнии стимулаши къоастаяьй. Итогаш яра ди къоастадаьд — «Пiаьраска — дикала ди». Цу дийнахьа керттерча технолога председателал а деш, производственни участкай кулгалхой а болаш хIара участка балхага, цар вIаши болча бувзамга хьож, балха тIа новкъарле еш дола гIулакхаш гучадоах, уж дIадахара мероприятеш чакхъяха оттаю, иштта хIара баьча балха дикала оценка а оттаю. Цул тIехьагIа бетта баьча балха итогаш а йийя социалистически яхье котъяьнна дикагIйола коллективаш хьакъоастаю.

Цу тайпарча яхье толамаш даьхад: Баркинхоев Башира кулгалдеча № 1 йолча комбинированни установка; Чирков Владимира кулгалдеча товарно - бедала участка; тIахьожам лоаттабареи автоматикеи участка, заводской химлабораторе коллективаша.

Сменаштеи бригадаштеи юкъе дикагIа дола хьокхамаш даьхад керттерча операторий Макаренко Владимира, Шаломыгина Нинай, Таньчев Михаила сменаша; Кикгев Владимир бригадир волча слесарий бригада, иштта кхыбараша.

Заводе болх беш я шиъ комсомольско - кагирхой смена. Цар балха хьокхамаш вокхарчарел лакхагIа да. Цудухьа 1977 шера социалистически яхье котало яккхарах «А» сменана (кулгалхо Батыжев Хьусейн) ВЛКСМ Малгобекски городской комитета карара кара тела байракх еннай.

Укхаза дика вIаштIехьдаьккха да «Профессех дикагIвар» яха цIи яккхара тIехьа социалистически яхь лелаяр а. ХIаьта 1977 шера из цIи яьккхар 12 болхлочо. Царех ба операторaш А. Семенихин, Л. Школьная; машинисташ Ю. Пахомова, Ю. Будылов; слесараш А. Шевченко, Г. Редькин, иштта кхыбараш.

Инженерно-технически болхлой эффективности къахьегама дикали лакхъяра царна юкъе дика вIаштIехьъяьккха я «завода дикагIвола инженер» яха цIи яккхара тIехьа лелаю яхь. Социалистически яхьа условеш кийчъяьй, инженерно-технически болхлоша шоай личнии творчески планаш кхоачашъяра беш болча балха мах бергбола критереш къоастаяьй.

Коллективе болх дика вIаштIехьбаьккха хилара массал да 1978 шера цхьоалагIча квартале завода коллективо 103,6 процент продукци дIаяхийтар. ХIаьта къахьегама овсарле 109,5 процент хиннай, планал совгIа 42 -эзар сома продукци маьхалъяьккхай. Хьалхарча квартале коллективо декхараш тIайийцадар 17 эзар тони стабильни доаца газови бензин арахеца, хIаьта арахийцар 18,2 эзар тони; бензинах яьккха газ — 20 миллион кубически метр, яьккхар — 21205 эзар кубически метр. Уж толамаш даха каратIдаьннад болхлой творчески инициатива йолаш, шоай де дезачун лакха сакхетам болаш, социалистически коллективизм лелаеш хиларах.

ШоллагIча квартале цIаккха дIа ца хецаш карара кара тела ЦIе байракх лелаю товарно - бедала участка. № 1 йолча комбинированни установка болхлошта укх кхоалагIча бетта социалистически яхье котало яхарах призовой моттигаш хьожаяьй.

Производстве хьалхалаттарий цIераш Сийлен книжка тIа дIаязъяьй. Царех ба «Трудовая доблесть» яха медаль енна операторaш Школьная Любовь, Лысенко Валентина; «Къахьегама сийлен» 3-ча степена орден енна компрессорни станце машинист Крышняя Людмила, иштта кхыбараша.

Завода коллективо а ерригача цун производственни подразделенеша а плани социалистически декхараши толамца кхоачашдара дика гIо ду экономически дешаро. Коммунистически къахьегама школашка шоай знанеш лакхъеш 182 болхло ва, цар дешара курс «Производства эффективности балха дикали лакхъяра дикагIйола опыт» яхаш я.

Занятешка выступленеш ю хьалхалаттача болхлоша новкъосташа В. Салтукиева, Х. Дергизова, М. Безуглова, И. Далакова, иштта кхы дукхабараша.

Лелаеча социалистически яхьа ерригача формаех хьахиннар хьахьеккхад даьхача производственни толамашта. Стабильни доаца газови бензин хьадари дIадахьийтари «Б» маркагIа чакхдаьккхад, екъа газ — технически хьалаша дIа мадеххара чакхдаьккхад. Иштта лоархIам боллаш кхояьй бедал, энергоресурсаш, дозгор.

Яхьо тешам боллаш хьахьекхад творчески дегIаахара тхо мел торонаш йолаш да. Керда резерваш лехар, социалистически яхь лелаяр эргадоаккхаш тоадар заводской профсоюзни комитета балха тIа керттерчарех цхьа лостам ба, цунца дувзаденна къаьстта лоархIам болаш я тха коллективе Ростовски областерча къахьегамхой опыт. Цар «ТIехьабусараш боацаш бе болх!» яхача боламо тIахьех тхо кердача Конституце хьалхарча шера производственни плани социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашде.

Стабильни доаца газови бензини екъа гази яккхара план укх шера 1-ча октябре кхоачашъе декхар оттадаьд шоашта хьалхаша Малгобекски газ чакхйоахараша.

В. ПТУХИН,
Вознесенски ГПЗ профсоюза заводской комитета председатель.

Кхомбе лаьттан

Iалам лорадар. Уж дешаш тIехь-тIехьагIа дукхагIа дувц газетий оагIонаш тIа, радиос, хIаьта телеэкрана тIара уж дек лаьттан тIа мел дола хIама лорадара мел могар дара беш бола тIахьехам санна. Советски Iаьдал даьннача хана В. И. Ленина кулг яздаьд «Iалама памятникаш, сомий бешамаш, паркаш лораяра хьакъехьарча» декрета. Из я СССР заповедни гIулакх дIадоладаь юхьиг. Вай мехка хьунаш миллиард гектар гаргга я—дунен тIа мел йолча хьунех диълагIа дакъа гаргга, хIаьта из мах баь варгвоаца къаман рузкъа да. Дуккхайола заповедникаш (уж хIанз 120 гаргга я, хIаьта 500 заказник а я) иттлагIча пятилеткагIа 27 дукхагIа хургья. Дерригача дунен тIа йовзаш я Аскания-Нова, Беловежски пуща, Столбы, Лебяжье гIайренаш, кхыяраш

Полесьера Припятски ландшафтно-гидрологически заповедник 60 эзар совгIа гектар дIалоацаш я. Цу йоккхача опорни базе Iомаду Белоруссера Iалам: цун ший тайпара рельеф, флора, фауна, хий, лаьтта. Укх шера Полесье хьалха еай бIаьсти. Хих дизза доагIа хи тоатолгаш. Припять яха хий ший йистошкара хьалъайденна аренашкеи ушалашкеи гIолла дIадаьржад. Алхха цхьаццайолча гIайренашка бIаргагу гаьнаши электропередачай линей бIоагIийи. БIаьсти заповедникe болх бе хала да, дукха да йоакхо е езаш хIамаш заповедникe леларий а. Укхаза хьакхаьчай сира гIажаш, хиво къайлаяьхача гаьнашта юкъегIолла лел боабашкаш, ший цIа кийчдеш йоалл аист.

Укхаза кастта хозаш гургда хьуна юкъе доалла шарх. Дийхка хьу дIайогIа йолаяьй Столински района «Дружба» яхача колхоза территоре тIа заповедника лесникаша Учкурнись Станиславеи Древевский Иванеи.

Е. КОЗЮЛЕ сурт
ТАСС фотохроника.

Эггара динамичнегIа бола экономически низ

ВIаши новкъостал дара Экономически Совета чудоагIача социалистически мехкаша, шоай коммунистически болхлойи партей хьалхленца тIагIертта вIашагIтох шоай низаш, халкъа боахам дегIабоалабеча керда толамаш а доахаш. Денгара денга дикагIа хоалуш да социалистически общественни строй капиталистическичул тIеххилар. Цуна дизза тешал ду дукха ха йоццаш яьча 1977 шера СЭВ — членаш дола мехкаш социально - экономически дегIаахара итогаша. Цар цIаькха а бакъду: кердача дунен экономика тешамеи Iалаьмате динамичнии хилара, из чIоагIа дегIайоагIаш хилара.

«Социализма мехкий, — йоахар новкъоста Л. И. Брежнева КПСС XXV съезде доклад еш, —дунен экономикера роль тIа-тIа йоккхагIа хулаш латт. Социалистически содружествах хIанз дунен тIа эггара динамичнегIбола экономически низ хиннаб».

1977 шу къаьстта дар социалистически доттагIлеи мехкий вахаре — Сийлахь — боккхача Октября 60 шу дузаш хиларагIа. Исторически юбилей белгалъяьккхар керда вахар кхоллаш долча халкъаша лакхача къахьегама энтузиазма хьалашка. Цо хьайир вежарий партей аргIанцарча съездаша хьалхашка увттадаь декхараш къестадара тIаерзаяь йола дукха инициативаш.

Ховдамболлаш аьлча, миштай СЭВ мехкий халкъа боахам дегIаахара итогаш? Эггара хьалхара дерригне лоархIам беш бола экономика дегIаяра хьокхам — къаман доход. СЭВ мехкашка дегIаенай из 1977 шера 5,1 процент. ТIакхийттачох пхи дакъа дича диъ дакъа общественни къахьегама овсарле лакхъялара чотах кхийттад, вешта аьлча интенсификаце наькъаца Иштта хоза дувцаш ба цхьаькха хьокхам а — промышленни производство дегIаяр. Из шера 6,4 процент лакхъеннай.

СЭВ членаш долча мехкашка болх бе доладалийтад доккхий низалаш: электроэнерги арахецача — 12 миллион киловатт, кхерий кIор боаккхача — шера 60 миллион тони гаргга, болат хьадеча — 11 миллион тони совгIа, чоп лоаладеча — 5 миллион тоннал тIех. Цунца цхьана тоадаьд болх беш долча низалех пайда эцилга. Лакхъеннай Iилма - технически прогресса темпаш. Сихденнад керда техникеи технологии карараерзаелга. ДикагIа кхомбеш пайда эца болабеннаб бедалах, доагорах, энергех. Лакхъеннай продукце дикал ДIахо тоалу халкъа боахама структура. Эггара сихагIа дегIаахар Iилма-технически прогресс дегIаахар шоаех тийша дола доакъош — электроэнергетика, машинашъер, электронии, химически; мехкдаьттахимически промышленность.

Дерригача дунен промышленни производстве СЭВ мехкаша хIанз лоаца дакъа цун кхаь даькъах цхьа дакъа да ХIаьта цо йоах социализмага я цун ерригача экономикера роль тIа-тIа лакхлуш йола Iалаьмате йоккха промышленни потенциал.

Юрта боахама даькъе, 1977 шерара хаоттама хьалаш дикка Iаткъаш хиннадале а, валови продукци 3 процент тIакхийтар СЭВ мехкашка. Укх пятилетка хьалхарча шин шера цун шера юкъера дегIаахар дIаяхачунца иннсдича 7 процент лакхделар. ЧIоагIъеннай юрта боахама материально - технически база: цунга кхаьчай цхьан шера 459 эзар тракторaши 116 эзар ялат чуэца комбайнаши. Промышленностo сийнай юрта боахама 28 миллион тони минеральни удобренеш.

Социалистически производства керттера де лерхIар сагага кхоача беркат, къахьегамхой материальнии культурнии вахара боарам цахаддаш лакхбар. Баьча балхах лур совдахар, наькха балха, быта, салаIара хьалаш тоадар, унахцIено лораелга, образовани, культура дегIакхувлар — уж да хоадамболлаш социализмо къахьегамхошта луш дараш. Ше шийх дувцаш я, масала, укх тайпара цифра: бахача наькха хIара сина лаьрхIача 4 процент лакхъелар 1977 шера СЭВ мехкашка реальни доходаш. ТIакхийтар болхлойи гIулакхерчари бетта юкъера алапи пенсей боарами. Лакхденнад, масала аьлча, къахьегамхошка кхоачача дерригача материальни беркатеи гIулакхий кхоалагIа дакъа хулаш дола потребление общественни фондашкара телари льготаши.

Дикка къахьийгад СЭВ мехкашка халкъа потребление товараш наха ма-хулла дукхагIа хилийтара, цар дIадехараш дикагIа кхоачашдара. Уж арахецилга алсамдаьккхад, лакхъяьй дикал, шерьяьй ассортимент. Иштта, продукци арахецилга шера лакхденнад текстильни промышленносте 4,4 процент, хIамаш тегача — 5,1, телата хIамаш еча аькхан цIекий тоаеча, кога гIирс беча — 4,8 процент. Лакхъеннай розничии товарооборот. Шерра хьалдаьд наха чубаха цIенош. 1977 шера СЭВ мехкашка хьалъяьй 3 миллион совгIа керда квартира.

Ма тара яц уж итогаш 1977 шера капиталистически мехкашкарча къахьегача нахага кхаьчараштa! ДIадаха шу долалуш низткъа кризис хилалехьарча боарамга кхаьчача «Юкъарча рынка» паччахьалкхенашка, масала, промышленни продукци арахецилга дерригa 2 процента мара лакхдаланзар. Бе болх ца хилар — социалистически доттагIлеи мехкашка фий а ца хоаш йола явлени — дукха нах чулоацаш дола хIама а долаш диса да. Шу чакхдоаллаш Малхбузен Европаи Америкаи йоккхагIйолча капиталистически паччахьалкхенашка бе болх боацаш бола нах 16 миллион совгIа саг хилар, цу даькъе «Юкъарча рынка» мехкашка—6 миллион. Соцале магаизар потребление предметийи квартирайи маьхаш лакхлулга. Дезденнад медицински гIулакхаши образовании.

Экономика дегIайоалаеча халкъа вахара хьал тоадеча социалистически доттагIлеи мехкаша даьха толамаш хала йиш йоацаш дувзаденна да экономически Iилма - технически цхьана гIулакхаш леладар кIоаргдаларца, СЭВ гома чухь низаш вIашагIтохарца — вежарий коммунистически болхлойи партей теркама юкъметте латтача процессаца.

1977 шера дIаходихьар социалистически экономически интеграце Комплексни программа кхоачашъяра балхаш. Толамца кхоачашйора 1976 — 1980 шерашта йола массане а йийца СЭВ членаш долча мехкий дукхача оагIонашкахьарча мероприятей хьалхара план. Цу гIулакха хьожаяьр эшаш йола материальни, финансови, къахьегама ресурсаш. Вежарий мехкаша лаьца никъ ба шоай дерригa низаш вIашагIтохарца доагора, энерге, бедала даькъера шоай дегIаухаш латта знараш кхоачашдар.

ДIадахача шера кхы а кIоаргъелар дунен халкъашта юкъе къахьегам социалистически бекъара совленех пайда эца йиш хулийташ йола специализации кооперированни. ХIанз укх сахьате СЭВ мехкашта юкъе йолаш я 100 совгIа дукхача оагIоний эзар гаргга шишша оагIув юкъе болеи специализаци кооперированеи даькъера соглашенеш. Хьалхарча плане латт укхаза машинашъяр. Соакха пхиъ керда дукхача оагIоний соглашени йир цу областе къахьегам бекъарах. Цар чулоац 600 цIи йола изделеш.

Вежарий паччахьалкхений боахама дегIаахар динамичнии хулга Iалашдара чIоагIа лоархIаме я цар арахьара торговли. СЭВ мехкашта юкъера товарооборот дегIаух халкъа боахамий планашта координаци яра итогашка хьежжа оттаяьча, 1976 — 1980 шерашта йолча дукккхача ханна лаьрхIача торгови соглашенеш кIиЙленгара. 1977 шера вIаши лоаттадаь товараш 93 миллиард сомага кхаьчар — 158,9 миллиард сома лоархIам болча СЭВ мехкий арахьарча торговле берригача боарама ахaнел дукхха а совгIа. Къаьстта теркам тIабохийт машинаши оборудовани лоаттаелга дегIадоаладара. ВIаши юкъерча торговле цу продукце лоаца дакъа 43 процентага кхаьчад. СЭВ мехкий боахамий буввамашка хиннача дикача оагIорахьарча хувцамашта дола дика тешал да производствана специализации кооперированни яра ечча поставкаша машинашъеча изделей экспорта 30 процент гаргга дIалоацаш хилар.

СЭВ мехкашта юкъе кIоарглуш шерлуши латт Iилма-технически цхьана гIулакхаш леладар. Из тIа - тIа эффективнегIа хул. ДIадахача шера вIашагIтехача низашна хьаьый машиний механизмай 1500 керда конструкцеш, 1300 совгIа материалий, продуктай, препаратий керда тайпаш. Отта а яьй, эргайоаккхаш тоа а яьй 1200 совгIа технологически процессаш. ХIанзлехьа оттабаьбаьнаб гонахьара го лорабара хетабаь 750 Iилман болх, царех 200-х хIанзлехьа практике пайда эц.

Дерригача дунена гуш да «Интеркосмос» программагIа космически арене тохкамаш дечен пайда эначеи дукхача оагIонаша цхьана гIулакхаш леладарах хьахиннараш. Из программа толамца кхоачашъеш хилара къаьгга тешал ду дерригача континенташка чIоаггIа хозахеташ гIайийца дукха ха йоаццаш советскии чехословацкии космонавташа цхьана яь полет.

СЭВ членаш долча мехкаша хадданза дегIаккхувл, тоабу цхьана бу планови болх. 1977 шера чакхбаьккхаб доагоранергетическии бедалеи доакъош, юрта боахам, кхачан промышленность, машинашъяр, транспорт чулоаца дукхача целевой программа оттаяра тIаберзабаь боккха болх. Кулгаш яздаьдар 1990 шерага кхаччалца йолча хана вIашагIккхийтта электроэнергетически система перспективно дегIайоалаяра цхьана гIулакхаш леладарах йолча генеральни соглашенена.

Вежарий мехкаша цхьана леладу гIулакхаш эффективни хилара дола материальни тешал да цхьана хьалъю гIишлош. Оренбургера СССР Малхбузенгахьарча доазонга кхача езаш йолча «Союз» яхача магистральни газопровода 1977 шера даь даьнна хиннача даькъа дIоахал 2547 километрага кхаьчар. Из да тIехьагIа кердача магистралагIа хIара шера 15,5 миллиард кубометр газ дIайийергйолча СЭВ чубоагIача массехя мехко цхьана гIулакхаш леладарах хьахинна хIама. Вож вежарий мехкаша цхьана еш йола лоархIамегIара гIишло я Винницера Альбертирша (Венгрия) бода 750 киловатт напряжени йола электропередача мугI. Хьалбеш латта ЛЭП Iалаьмате боккха лоархIам болаш ба — цо кхозза алсамбоаккхаргба СЭВ чудоагIача мехкий вIашагIкхийттача энергосистемай низал.

СССР новкъосталца хьалъеш а шеръеш а я ГДР, Болгаре, Венгре, Чехословаке атомии электростанцеш. СССР иштта гIо ду СЭВ мехкашка кхыйола йоккхий предприятеш хьалъеча а. Царна юкъе я дIадахача шера хьалхара аргIа эксплуатаце дIаенна Польшера «Катовица» яха металлургически комбинат, продукци тела йолаенна Кубера тростинко-чуэцача комбайний завод, Болгарера «Бобов-Дол» яха кIор боаха шахта, Венгрера мехкдаьтта чакхдоаха заводи подшипникаш арахеца керда низалаши, Румынера металлургически заводе хьаю коксови батереи изопренови каучука заводи. СССР-ен Монголеи цхьана хьалъю эггара йоккхагIйола медно - молибденовий горнообогатительни комбинат «Эрдэнэт». СЭВ мехкаша шоай низаш вIашагIа а теха шерду Кубера никелькобальт доалла продукци арахеца низалаш.

Социализма вежарий мехкий экономически цхьана гIулакхаш леладар хIанзарча хана кIоарглуш а тоалуш а латт. Из тIадерзадаьд Iалаьмате боккха политически лоархIам бола декхар кхоачашдара — вай содружества материальни кIийле чIоагIъяра.

М. ПОДКЛЮЧНИКОВ.

Ялхлагlа Ерригсоюзни наьха перепись

МЕЛЛАД ВАЙ?

Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци хинначул тIехьагIа, дунен тIа эггара хьалхара Советски паччахьалкхе хьаьччун — Владимир Ильич Ленина — инициативагIа, 1920 шера эггара хьалха бахача наьха Советски перепись яьй. Граждански тIом лаьттачен боахам бохабаьчен халача хьалашка яьй из.

Цудухьа дукхагIа а хиланза яргIйоацаш хиннай цу переписа даннеш, халкъа боахам юхаметтаоттабара эггара хьалхара планаш оттаеча хана ларде яхкаьй уж. Бахача наьха перепись кийчъяран чакхъяккхаран паччахьалкхен статистика органашта хьинаре новкъостал делга хьадийхад В. И. Ленина Советски Iаьдала ерригача органашкара.

Перепись кийчъяра, цун итогаш оттаяра программа, порядок, ханаш белгалъеш хиннача дерригача лоархIамеча документашта ше кулг яздаьд Владимир Ильича. Из перепись кийчъяра итогаш чIоагIа хьашт долаш хиннав из.

Бахача наьха шоллагIа Ерригсоюзни перепись яьй 1926 шера. Цо мехка еррига территори чулаьцай, торо хилийтар халкъа боахам юхаметтаоттабеча къонача Советски паччахьалкхенна карагIдаьннарий мах бе. Эггара хьалха оттаеча пхе шера плана ларде йийшай переписа материалаш.

1939 шера яьча бахача наьха кхоалагIча Ерригсоюзни переписо хьал хьеккхар, котьлинача социализмана карагIдаьна доккхий хIамаш. СССР-е цу ханале цIенъяь дIаяьхаяр эксплуататорски классаш, чIоагIделар производства социалистически хьисап, дикка тоаелар советски халкъа торон культурен.

Бахача наьха йиълагIа Ерригсоюзни перепись 1959 шера, хьалхаръяр яь 20 шу даьннача гIоллеи Сийлахь-боккха Даймехка тIом чакхбаьнна 14 шу даьннача гIоллеи йир. Из перепись баха берригa нах чулоацеи нийса лоархIеи Iилман программа шера хиларца белгалйоалаш яр, лакхача организационни боараме чакхъяьккхар из. Бахача наьха 1959 шерара перепись толаме чакхъяккхарах цига дакъа лоацаш хиннача 496 сага Советски Союза орденаши медалаши елар.

СССР-е бахача наьха пхелагIа Ерригсоюзни перепись, хьалхагIа яьрел шерагIа программа а йолаш, 1970 шера йир. Из яь шу Владимир Ильич Ленин ваь 100 шу дуза еза юбилей йолча хана нийсделар. Из яьй советски халкъа политически къахьегамен хьинар чIоагIа айденнача хьалашка, хIаьта из, белггала, дерригача халкъа гIулакх а хинна дIаэттар.

Баха нах чIоагIа дика хилар переписаца, бехктокхаме хеташ леладир цар из гIулакх, переписной листаш тIарча дерригача хаттарашта нийсен диззаи жопаш а телаш.

Статистически даннеш тахкаро хьахьеккхар, экономически социальни прогресс хилар бахьан долаш СССР-е бахача наьха дукхалга диллача доккхийн дикалга диллача вIоарген хувцамаш хиина хилар.

Бахача наха 1970 шера Ерригсоюзни перепись еш вIашагIтехача материалех шера пайда ийцар вай моххк дIахо экономически, социальни, культурни дегIабоалабара нийслагIчен иттлагIчен пятилеткай планаш оттаеча хана.

Бахача наха яьча Ерригсоюзни переписаша къаьгга хьахьокх социалистически строя совленаш, цу совленех хьахиннараш дика бIаргагу вай республикага хьежача.

Советски Iаьдал латтача шерашка чIоагIа дегIабена социалистически юрта боахам а лакха социалистически культура а йолаш йола дегIаена индустриальни республика а хинна дIаэттай Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика.

Республика хIанзарча территоре тIа Октябрьски революци хилале хьалха 596 эзар саг ваьхав, царех 15 процентал кIезигагIа хиннаб городе баха нах. Баха нах цул тIехьагIа дIадахача шерашка 3-зза хIана хиинабац аьнна дукхагIа хиинаб, хIаьта городе бахараш — 8-зза совгIа!

Нохч-ГIалгIай АССР — дукхача къамех бола вах баха республика. 40 къамахи народностахи нах ба уж. Дуккха а сихагIа беб овлангарча къамех бола нах — нохчийи гIалгIайи. Укх тIеххьарча 20 шера шозза дукхагIа хиннад нохч-гIалгIай халкъ.

Революци ялалехьа Нохч-ГIалгIайчене бахьача наьха хIара эзар саг лоархIаш дийша саг 9 мара кхоачаш хиннавац. Культурни революци чакхъяккхар бахьан долаш социализмо дешари сердали енней наха, цар духовни вахар боарам боалаш чIоагIа тоа а дIаьхий а даьд.

Республика юкъарча дешара школашка хIанз деша вагIа 288 эзар дешархо, лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведенешка —27 эзар студент, 15 эзар совгIча саго балха керда профессеш Iомаю профессионально-технически училищашка, царех дуккхачар цу цхьан хана йиззя юкъера образовани йовкх цига. Эзараш болхлой производстве Iомалу.

Ма-дарра аьлча республике бахача нахах хIара кхоалагIа вола саг дешаш ва!

Республика халкъа боахаме болх беш ба лакхереи юкъера специальни образовани йолаш бола 71 эзар совгIа специалисташ, царех 59 процент — кхалнах. Специалистех кхоалагIа дакъа — нохчийи гIалгIайи. Республика ВУЗашкеи Iилма-тохкама заведенешкеи къахьегаш 530 Iилмахо — Iилмай доктори кандидати ва.

1927 шера республика ерригача массови библиотекашка бIаь эзарнел кIеззига совгIа книжкаши журналаши хиинад. Библиотекай хIанзара книжкай фонд 10 миллион экземплярал тIех. 100-зза йоккхагIа я.

Республикерча бIаьш медицински учрежденешка бахача наха гIулакх деш 10 эзар совгIа лораши юкъерча медицински персонала специалисташи ба. 30 эзар бер да кхоабаш республика городийи юртийи деша даха ха йовцача берий учрежденешка.

Советски Iаьдал латтача укх 60 шера Нохч-ГIалгIайчен халкъа боахамга дIаяхийтай пхи миллиард сом совгIа паччахьалкхен капитальни вложенеш. Алхха укх тIеххьарча 30 шера болх бе йолаялийтай 4 миллиард совгIча сома маьха керттера фондаш. ТIом чакхбаьнначул тIехьагIа дIаяхача хана республике хьалдаьд 10 миллион совгIа квадратни метр чуIе моттиг йола цIенош. Из да 200 эзар дезал дика кийчъяьча кердача квартирашка чухайша хилар.

Советски Iаьдал латтача шерашка промышленни производства объем 100-зза совгIа йоккхагIа хиинай республике.

Уж дерригаш а вай республика, еррига вай социалистически паччахьалкхе а санна, социально-экономически дегIаярах хила а доагIаш хьахинна хIамаш да.

Цу дерригача хIамаша шаьра хьахьокх вай социалистически строя сийлахь-боккха вахара низ.

* * *

АргIанара, ериргаш а лаьрхIача ялхлагIа, бахача наьха Ерригсоюзни перепись 1979 шера 17-ча январе дIайолае аьнна соцам баьб Советски правительства.

Бахача наьха Советски перепись дIайолаяле хьалхагIа массаза а боккха организационно-кийчон болх бу перепись ше толамеи дикеи чакхъяккхар духьа. Цудухьа дукхагIа а лаьрхIа, дика бе беза хургйолча переписа кийчо яра болх, хIана аьлча из кердаьккхача. Iилман ларда тIа бакъяьча программагIа, образец керда йолча переписной бланкаш тIа ергья.

Хургйолча переписа программен переписной листи йийца а йийца, чIоагIъяьй 1977 шера Москве хиннача статистикий Ерригсоюзни совещане. КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон статистикий Ерригсоюзни совещане доакъашхошка дахьийтача моаршал тIа белгалдоаккхар: 1979 шера еча бахача наьха Ерригсоюзни переписа материалаш боккхача лоархIаме хургья мохк дIахо экономически социальни дегIабоалабара планаш оттаяра, цар хьахьоккхаргда Советски Iаьдал латтача шерашка Коммунистически парте кулгалца вай халкъо даьха доккхий толамаш.

ХIанз Нохч-ГIалгIай АССР-е массе метте чакхъяьнняй переписа еча кийчон балхий хьалхара этап: кийч а даь, дебадаьд районий топографически карташ, городийи йоккхийча юртийи схематически планаш, наьха доалахьарча цIенoй общественни хьисапе вIашагIа а ехка, райисполкомашка, юртий Советашка, предприятешка, организацешка, колхозашка, совхозашка болх беш я 1979 шера хургйолча бахача наьха Ерригсоюзни переписа гIо ду комиссеш.

Переписа еча кийчон шоллагIча этапа ларде диллад организационни план оттаелга Цу тIа лаьрхIад: переписной районировани елга, вешта аьлча территореш счетни участкаштеи переписной отделаштеи екъилга: кадраш хьахоржилга, йоагI-йоагIача дIаоттаелга, Iомаелга, хIаьта цу гIулакха Iомаве везараш кхо эзар совгIа саг ва; бахача наьха перепись фу лаьрхIа еш я а мишта е еза а хойташ шерра массово-хьехама болх бе беза бахача наха юкъе.

Бахача наьха Ерригсоюзни перепись — дерригача халкъа юкъара гIулакх а халкъа гIулакха деш а я. Боккхача лоархIаме халкъа боахамеи паччахьалкхен юкъареи гIулакх да из.

Шеко яц, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски органаша, шеррача общественносто хьинаре новкъостал а деш, 1979 шерара бахача наьха Ерригсоюзни перепись Нохч-ГIалгIайчене лакхача организационни боараме кийчъерг а чакхйоаккхарг а хиларах, хIаьта республике бахача наха Ерригсоюзни переписа счетчик раьза хинна тIаэцарг а переписной листа дерригача хаттарашта дизза жоп лург а хиларах.

А. ТОЛУБАНОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Статуправлене начальника заместитель.

САХАЛИНСКИ ОБЛАСТЬ. Владимир Фомичев — Сахалине машинаца доахан детта дикагIвола мастер. Сахалински паччахьалкхен юртбоахама опытни станце болх беш эггара дукхагIа шура йоакх цо — хIара Iаттагара шера ворхI эзар килограмм. Фомичев Владимира Къахьегама ЦIеча Байрахха орден еннай, из Ленински комсомола преме лауреат ва.

СУРТА ТIА: Фомичев Владимир ший веший йиIнгаца Анжелаца.

А. КАТКОВЕИ, Ю. МУРАВЕНЕИ сурт. ТАСС фотохроника.

СОМАШИ БАЬЦАДААРАШИ ЛОРАДЕ ЗУЛАМДЕРГЕХ

ХIанз дIадийна колхозийи совхозийи баьцадaараши коартолаши йолча кхашка, сомий бешамашка хьувкъам лакхбара балхаш да деш. Цудухьа хIанз чIоагIа лоархIаме да уж хIамаш шоай ханнахьен дикеи лазарехи зуламдергехи лораяр, хIана аьлча царца лаьрххIа къовсам ца лоаттабеш хилча хьувкъам геттара хIалакбу цар.

Белгалдаккха доагIа, сомий бешамаштен кхашка дIанийначa хIамаштен Iунал дара балхий комплекс — лаьттацамцадаккхар, дIайийна хIамаш нийлхъяри оасар дари, удобренеш тохар а хий диллар а — ший ханнахьен дикен чакхъяккхаро уж культураш лазараштен зуламдергаштен духхьала оттара низ чIоагIбеш хилар. Цудухьа бокъонца агротехнико яххача тайпара чакхдаханза даргдац уж балхаш.

МалагIа тайпа да вай республике баьцадаараштен сомаштен хулача лазарехи зуламдергехи эггара кхерамегIа дараш, мишта лоаттабергба царца къовсам?

Сомий гаьнашта доккха зе ду Iажаш буача нIанаша, Iажий зиза дуача нIанаша, калифорнийски чоапилго, нIовцискаша, дуккхача кхыча хIамаша. Лазараш—жувра хьисапера тхир, парша, коккомикоз, молиниоз, кхыдараш.

ХIара зуламеча организмаца къовсам къаьстта лоаттабелга эшаш дац. Зуламдергехи лазарехи сомий гаьнаш лораяра ханашка хьежжа чакхъяха дукха мероприятеш кийчъяьй.

Сомий бешамашкара зиза Iодежа ма-даьлличе а пурх бу гаьнашта бордосски коачала меттел лелаераши (цIаста хлорокись — 0,5 процент, цинеб — 0,75 процент е купрозан — 0,4 процент) инсектицидаши (хлорофос 0,2 процент е метафос 0,3 процент, е фозалон — 0,2 процент, е фосфалид — 0,1 процент, е антио 0,15—0,2 процент) вIашагIа а эйий.

Лазарашта духьала тоха мегаргья цхьапроцентни бордосски коачал, цхьабакъда цу лакхе йийцарех цхьаннеца а вIашагIъэе мегаргьяц из.

Нагахьа санна жувра хьисапера тхир атта тIалоацача сортех бола Iажаш беша бале, кхы тIа а пурх бу 1-процентни коллоидни сенгалца е йошаеш йолча сенгала порошокаца (0,5 процент). Сенгала препараташ пайдана хургья паршана духьала а.

ШоллагIа беш бола пурх керттерча даькъе Iаж буача нIанашта духьала бу, хIаьта цу цхьан ханна гаьнаш мукъайоах цо кхорашта хулача калпех, гIа дуаргех, тлейх, чоапилгех.

Массаза а яхар мо, сом буарга духьала пурх бу нIовцискаш цунах хьахила долалуча хана, хIаьта из вай республика хьалашка мая тIеххьарча итт дийнахьа хул (Ренет Симиренко яхача сортах болча Iажа зиза Iодежа 10—50 ди даьнна хургда аьнна хеттача хана).

Iаж буача нIанашца къовсам лоаттабара лакхе йийцача инсектицидех цаI тох лакхе белгалбаьча боараме. 10—12 ди даьннача гIолла, хIаьта фозалон теха хиннаяле —16—18 ди даьннача гIолла, цIаькха бе беза пурх, хIана аьлча нIовцискаш хьахила долалу ха, массаза а яхар мо, йIаьхьеле а цхьан беттага дIакхоачаш а хул. Iажий зиза Iодежа 25—30 ди даьннача гIолла сомий гаьний ткъовронгашта тIагIолла чкъораш долча каьхатах е галеш деча гатах даь бахтараш хьоарчаду ондадала доладенна нIовцискаш чугулдаран дIахо доадаран.

Боалаштен хьачаштен зулам деча мозашта дyххьала обработка е еза мозий дуккха арадаьнна лелача хана юххьанца боалашта зиза теха 15—20 ди даьннача гIоллен шозлагIа кхы а — 10—12 ди даьннача гIоллен. Цу гIулакха лакхе белгалбаьча боараме тохаш я хлорофос, метафос, фосфамид.

Боалехи хьачехи бурилгаш еча хана коккомикоза духьала 1—2-зза обработка е еза 1-процентни бордосски коачал е цунна меттел еттарех цаI а тохаш.

Iажаш буача нIанаштен лазараштен духхьала лакхе йийцача препаратех сомий бешамашта обработка е мегаргйолаш я хлорофос (10 литр хина 20 грамм), цIаста хлорокись (10 литр хина 50 грамм), коллоиди сенгал (10 литр хина 100 грамм), йошаеш йола сенгала порошок (10 литр хина 50 грамм), бордосски коачал (10 литр хина 100 грамм сенгалеи 100 грамм керда яша еллача кIиреи).

Баьцадaараштен коартолаштен боккхача кхераме я колорадски чоапилг, цхьан сезонагIа кхо тIехье хул цун.

ХIанзле а Iалаьмате дукха чоапилгаш летай дIайийнача коартолех, баклажанех, кхашка тIаяьннача помидорех. Зуламдергаша фуаш тоссаш а царех садоахка хIамаш хьахулаш а йола ха я царех эггара чIоагIагIа зулам доала ха. Къаьстта дукха хIама юаш хул ондаяьнна садоахка хIамаш. Сов дукха йийбача цар лордаш цIенъяь яа тарлу.

Цар зулам юхатохара ший ханнахьа къовсам дIаболабанза баргбац царна духхьала. Йоккха йоацача лаьттан чIегилгашка, наьха шо-шоай доалахьарча бешамашка кулгашца хьалохьа а яь йоае мегаргья чоапилгаши цар тайса фуаши. Колхозийи совхозийи кхашка зуламе садоахка хIамаш чIоагIа йийбача хана бешамашкарча культураштa пурх бу хлорофосаца (2кг/га), метафосаца (2,5 кг/га), е хIара гектара тIара вIашагIъэяьча 1 килограмм хлорофосацеи 1 килограмм метафосацеи (вофатоксаца).

Коартолехи баклажанехи летаче колорадски чоапилга духхьалара къовсам бIарччача сезоне цун кхаь а тIехьенца лоаттабу. Помидорех лета колорадски чоапилг хьалтIаяьннача юххье денз ткъовронгаш хецщалца мара кхераме ча тIехьенна (фуна) духьала тоха мегаргья 65-процентни полихлорпинен (3 кг/га).

Коартолаштен помидораштен хулаш дола геттара кхераме лазар да фитофтороз. Цхьацадолча шерашка лазар хьедерга аьттув бола хаоттама хьалаш нийсделча, фитофтороз массанахьа а дIадарж, хIаьта цо хьувкъам чIоагIа эша а бу. Иштта укх шера а даржа тарлу фитофтороз.

Дицде мегаргдац, Iунал дикагIа деча хIамашта лазар кIезигагIа кхеташ хилар, къаьстта а фитофтороза духхьалара дIайийначa хIамай оцк чIоагIду овланга ца кхоачийташ яьча подкормкаша. Помидорашта пурх бу цинеб а теха 1-процентни хлористи калех кийчъяьча раствораца (2,5 кг/га). Бокъонца йизза овлашка кхоачаш йоаца подкормка е еза коартолашта (500 литр хина 2 килограмм аммиачни селитраи хлористи калеи, 20 килограмм суперфосфата, цхьабакъда из тIеххьаръяр 250 литр хи чу хьалхагIе а йошае а хIаьта подкормка еча хана хи чу гIолла хьаувзае а еза.

Иштта 1-процентни бордосски коачалца е цунна меттел мегача кхыча цхьан молхаца пурх банза баргбац (цIаста хлорокись — 0,5 процент, купрозан — 0,4 процент, цинеб—0,4 процент). ДогIаш делхача хана хIара 7—10 ди массаза доал е еза обработкаш, екхан латтача хана — 15—20 ди массаза доал.

Ядохимикаташца болх беча хана геттара чIоагIа лоралуш хила деза царех.

М. УРМАНЧИЕВ,
дIайийна хIамаш лораеча Нохч-ГIалгIай республикански станце начальник.

Планал совгIа 3820 тонн

Пятилетка кхоалагIча шера плани тIанйца социалистически декхараши тIеххоачашлара шерра яхь йоаржаьча «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахошa дог гIоздоаха къахьегама толамаш доах укх шера. Бизбеттен ткъа дийнахьи цар планагIа лаьрхIачул совгIа даьккхад 3820 тонн мехкдаьтта.

Уж толамаш доахача управленерча районни инженерно - технологически службашта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза хьалха латташ я Газиев Кант Юсупович керте латта шоллагIча РИТС-а коллектив. Укх шера ткъоалагIча майга кхачалехьа духхьала цо ше планал совгIа даьккхад 3700 тонн мехкдаьтта.

Б. КОСТОЕВ.

ВАЙ ЛОАЛАХОЙ БОЛЧА

КОММУНИСТАХ ДОЛА ДУВЦАР

Шоай коара ниI хьа а йийлла араваьлар ткъаь иттара ваьнна хургвола саг. Из вар Барзиев Инал.

ДIа-юха хьежар из. Майское яха цун юрт сомайоалаш латтар. Дукха еза цун Нохч-ГIалгIайчени Къилбаседа - ХIирийчени доазув декъалучча метте улла Iаламон наьха хьинарои тIехь-тIехьагIа хозъеш латта из юрт. Йоккха консервни завод я укхаза, хIаьта кIеззига дIахо вахача долалу баьцадaараш кхедеча «Россия» яхача совхоза дIаьха кхаш. Цу кхашка дIаболабелар Барзиев Инала къахьегама никъ.

ХIанз из ва йоккха говзал йола механизатор. Цо къахьегаш йола бригада совхозе мел йолчарел дикагIа лоархIаш я.

— Инал говза ахархо - механизатор ва, — йоах дукхача шерашка цунца цхьана къахьегаш баьцадaараш хьалкхедеш хиннача Уртаева Розас. Укх тIеххьарча шерашка Роза парторганизаце секретаралла харжарца цхьана ахаш уж кхай тIа, хIаьта а нагахьа ди додац Уртаева массайолча бригадашка, звеньяшка ца кхоачаш, ахархошта юкъе кхетама болх дIа ца хьош. Бакъда Инал къахьегаш волча бригаде дукхагIа а кастагIа а хул из. Из кхетаде хала дац: иттех шера бригадир а йолаш болх баьб цига Розас. Бригаде мел бараш Уртаевайна дукха безабенна нех ба. Цудухьа Iелац из Иналаца а кхычарца а балха хьакъехьа, вахарах саббаре, сих ца луш къамаьл ца дича.

— Къахьегам чIоагIа безачарех саг ва коммунист Барзиев, — аьнна дIахо доладир коммунистий тхьамада ший къамаьл. — Вайна ма-харра хIанз визза ахархо хила-м алхха къахьегам беза аьнна кхоачам бац. ХIанз, вахара массе оагIонашка технически прогресс сихъеннача хана, хIара кхаш леладер хила веза техника дика йовзаш, агротехнически дешаех лерттIа кхеташ. Из дерригa а доалл Барзиев Иналах.

Ши-кхо шу хьалха, из Коммунистически парте мугIарашка дIаотталехьа, партийни поручени елар Инала. Из керте оттавир комсомольско - кагирхой звенонна. Ала дезаш да звенона чубоагIаш хинна ахархой шоай ха кIезига хилар бахьан долаш балха говзал кIоарга йоацаш бар, аьнна. Бакъда берригаш а къахьегам безаш бар. Царна хьалха вала, цар денал айде, ца кхетадер дIахьеха саг эшар. Совхоза кулгалхоша лаьрхIар из гIулакх къонача механизатора Барзиев Инала тIадилла мегаргда, аьнна.

—Из я хьо парте ваха кийчлуча хана оаха хьона лу поручени, — аьлар цунга парторганизаце секретара. — Нагахьа санна, хала хуле тхогара новкъостал деха пурам да хьона аьнна тIатехар секретара, къамаьл чакхдаьннилга Инала дIа а хойташ.

Кхетадора Барзиева ше хьанийца гIулакх атта доацилга, бакъда халонех къахкаргволаш-м вацар из. Халонаш ла из Iомавеннавар Советски Эскаре - гIулакх деш ше даькхача шин шера.

Юххьанца бригаде мел вола комсомолеци кагирхойи гул а баь къамаьл дир Инала хьалхашка латтача социалистически декхарех лаьца. Декхараш ма-дарра аьлча лакха дар — хIара гектара тIара 250 центнер баьцадaараш гулде лаьрхIадар бригадо.

ЛадийгIар цо массане яхачунга. Цар дийцар а шийна дагалаттар а вIашагIтехача хьахулаш долчун маIан цаI дар: декхараш кхоачашде йиш я бригада доалахьа йолча техникаx бизза пайда эце, агротехнически дешаш нийса леладой.

Цу деношка дIаболабир комсомольски кагирхой бригадера ший болх. Эшшача механизаци оарцагIйоаккхаш, кхыйола торонаш гучайоахаш, царех пайда эцаш.

Халонаш... Инала дика кхетадора халонаш хургйолга. Бакъда хацар цунна ше бригадира болх дIаболабаьча цу юххьанцарча шера малагIча тайпара уж хургья.

Халонаш... Уж ягIац хьалха хоам а бий, царга саг кийчвалийте.

...БIаьсти чакхйоалаш латтар. Малх бIайхагIа хьежа баьлар. Из йIовхал кIезигагIа Iаткъаргйолаш делкъа ха хьатIакхоачача хана кхай тIа яьча бунашка салоIар бригадацарча наха. Иштта, хIара денна шоашта тIачIоагIдаьча лаьттан тIа къахьегаш бар ахархой. Бурилгаш еш латтар нарсашта, помидорашта зиза техадар.

Совхоза кулгалхоша хеставора Инал, цун болх, кхетадора цар цIаккха ца хиннача тайпара баьцадaараш латилга.

— КIоригаш-м гурахьа мара дагаръяц, — оалар Инала, эрсий кица дага а дехе. Цу дешай маIан мел кIоарга да цу хана сов - дика кхетадацар Барзиева, бакъда ши-кхо ди даьлча хайра цунна цу дешай кIоаргал.

Цу деношка хилар Инала а кхыча ахархошта а цIаккха а дага ца хиниар. Маьлхо доагадеш лаьттача дийнахьа мичара яьхкар ца ховш сигале хьалйизза морхаш яьхкар, цул тIехьагIа тIо санна ша техар. Цхьаццайолча участкашка из уллар 20—25 сантиметр лакхал долаш. ТIаппа аьнна дайра бIаьсти яьлча денз Барзиев Инала бригадаи Парова Рукъетеи Паклина Надеждайи звенонеи баьцадaарашца хьийга къа.

— Яйнар цхьа гектар ялар, шиъ ялар, хIаьта уж ма йий бIаь совгIа гектар, — йоахар бригадира. Цхьаболча ахархой кулгаш Iодахадар. Бакъда, шийна дагабаьлла бала дIахойташ вацар Инал, хIаьта а из кхетаде атта дар цу деношка къамаьл дара из тIера ца хиларах. ФуннагIа дувце а баьцадaараш сихха юха дIаде дезилга ховра цунна. Кхетадора цо иштта хIара продукце центнерга дIабода мах цу гIулакхо дикка лакхбергболга. ТIаккха юха а ше тевора цо: нагахьа санна хьувкъам лакха хуле продукцега дIабода мах планагIа боагIтIача тайпара хургба, аьле.

Цу гIулакха уйла еш хинар алхха цхьа Инал вар аьлча бакъхургдацар. Цу дийнахьа совхоза кулгалхоша шоай усадьбе гулбир коммунисташ, комсомольцаш, цига дIавийхар Инал а.

Гулбенначар дIаьха къамаьлаш ца деш сихха соцам бир: ди - бийса, хало - атто ца къовсаш, цхьа сахьат ха зехьа ца йовеш баьцадaараш юха дIаде деза, аьнна.

Цу хана эггара хьалха кхетадир Барзиев Инала мел кхотаенна я ше къахьегаш волча совхозера дуккхача къамех латта коллектив

— Хьан малагIа новкъостал дергда укх деношка, малагIа гIулакх карагцаргда, — аьнна совхоза кулгалхоша оттадаьча хаттарашта листо дош эа баьлар ахархой, специалисташ.

Республике цIи хеза волча электрика, парте Къилбаседа-ХIирий обкома член волча Дарсигов Ахьмада дош делар кхашка баьцадaараш юха дIадувча хана бийсан а тIехьа электрически сердал хилийта оарцагIваргва ше аьнна.

ДIаде дезача культурай фу цу дийнахьа кийча хулийтаргда ше аьлар Зеленова Галинас.

Ший бригада кулгалдаралa совнагIа, совхозе мел йолча технико лерттIа болх бергболаш гIулакх вIаштIехьдоаккхаргда ше, аьлар Барзиев Инала.

— Баркал шоана массанена а, — йоахар керттерча агронома, СССР Лакхехьарча Совета депутата Уртаева Розас гIадъяхарах ший бIаргех даьнна хий дIа а доахаш. — Сона ховра хало хьалхашка эттача шо дерригаш а иштта хургдолга.

Сецца кхашка арабаьлар совхозе мел бола къахьегамхой. ДукхагIа бараш бийсанна а тIехьа цIаболхацар, геттара кIаьдвенначо уккхаза, кхай тIа, массехк сахьата салоIар. Цхьа ха яьннача гIолла юха а шоай тракторашта тIаховшаш бIаргагора уж.

Массехк ди даьлча культураш юха а дIайийна яьлар дерригача кхай тIа санна. Инала тIачIоагIъяьча участке а. Из-м ах гIулакх мара дацар. ДIайийнача хIамашта хIара денна чIоагIа Iунал эшар къаьстта хьалхарча деношка. бIайхача ахкан малхо хIаьтта хьатIадала мара доладенна доаца зIиргаш доагаде мегар. Цудухьа царна хий эшар.

— ХIаьта тIоадал латтача сихха тIадоад оасар, — яхаш хьехар дора Инала шийчарча новкъосташта. Цудухьа мугIарашта юкъе оасар деш йола техника а ханнахьа кийчйир. Культураш оасарах цIенъяь йоллашехьа шоай моттиг дIа лаьцар лаьтта хьаьндеча агрегаташа.

Цул тIехьагIа кхоачаш а бутт а балалехьа бIаьсти дIайийна хиннaчарех къоаста йиш йолаш яьр массайолча метте цхьатарра хьатIаяьннарсаши помидораши.

Иштта тIехьашкаьккар Инала бригадацарча комсомольцаша, кагирхоша совхоза дерригача ахархоша шоашта хьалхашка нийсъенна халонаш. 250 центнер совгIа баьцадaараш чуийцар Инала бригадацарча ахархоша. Доккхий социалистически декхараш тIехкхоачашдир.

Цу шера дIаэттар Барзиев Коммунистически парте мугIарашка. Цул тIехьагIа кхы а бехктокхамегIа дола декхараш хьалхашка уьттадора цунна партийни организаце. Уж ше тешшаме кхоачаш а дора.

Ше парте мугIарашка дIаэттавале а цIаккха а Iийнавац Инал шийна юххьанцара политически кхетам беннача комсомольски организаца бувзам боацаш. Цудухьа из укх шера а юха хержар комсомола Пригородни райкома член Инала. ХIаьта массехк шу хьалха цох хилар Ленински комсомола лауреат.

Агитатор ше хиларах тарр нийса дIахьу Барзиев Инала къахьегамхошта юкъера политически кхетама болх.

Визза вола парте бIухо ва Барзиев Инал.

М. ОСМИЕВ.

Иттлагlча пятилетка мулаш

ВАЙ КХАШТА ЙОЛА ТЕХНИКА

АПН корреспондента Эмма Вершинина хаттараштa жоп лу СССР тракторашi юртбоахама машинаши яра министра заместителa Петров Бориса.

— Дуккхача паччахьалкхенашка юртбоахама машинаш арахецилга кIезигдала доладеннад. ХIаьта вай мехка дикка алсамдаккха лаьрхIа да из. Мишта дашха деза из гIулакх шин тайпара латташ хилар?

— Советски Союзо кердайоах, модернизаци ю юрта йолча машиний парка. ХIаьта дунен тIа эггара боккхагIа юрта боахам болча мехка боагIаш болча лакхача боараме из гIулакх де, гуш долчa тайпара, атта мичaд. Цо дIадех техника арахецилга тешшаме шердар. Ерригaчe советски тракторащ тIен юртбоахама машинаш тIен оттадаьча дизелий низ хIанзехьа а 400 миллион говра низал тIехбаьнннаб. Из СССР гидравлически, йIовкалеи, атомни ерригача станцей низал совгIа ба. Юрта йизза электрификаци яр — СССР аграрни политика керттерча декхарех цаI. Цунца вай ма кхоачий экономически эффектачул совгIа, цул кIезигагIа лоархIам боацача, лаьтта леладерий балха хьалаш тоадарга, цар къахьегама культура лакхъярга.

Техника хьаелга вай шерду иштта воай экспортни декхарий лоархIам беш а: юртбоахама машинаш хьаелга дегIаахара боарам кхоачам боллаш лакха хиларо торо хулийт СССР машиний экспорт тешшаме алсамъяккха.

— 1960 шера дунеи тIа хьалхара моттиг лаьцар СССР-о тракторащ арахецача. 1962 шера денз хьалха латт вай еррига юртбоахама техника хьаяра. Уж дукхала хьокхамаш да. Фу аргда Iа дикала хьокхамех?

— ХIанз доазол дехьарча мехкашка болх беш я 500 эзар гаргга советски трактор. ХIаьта тIа-тIа дукхагIа хоатташ а я уж, хIана аьлча конкуренцех лоархIаю уж. Фуд со ала воаллар?

Советски трактор чIоагIа тешаме я. Вай технически норммаш кхыча мехкий ярел кхоззадизза интенсивнегIа машинех пайда эца лаьрхIа я. Советски трактора новкъа хилац юкъера лаьрхIача шера цхьа эзар ах эзар сахьата беш бола болх, хIаьта, масала аьлча, американскичо — наггахьа 550 сахьатал совгIа, итальянскичо—400—500 сахьата. Интенсивность шера цхьа эзар ах эзар сахьат а долаш кIезигагIа бича а 8 шера болх бу вай тракторо. Практически цо болх бу ха цкъаза дуккха а совгIа хул. Цу тIа советски тракторaш универсальни а я. Царех рентабельно пайда эца йиш я лаьтта оахача, пропашни балхашта, хьайбаш леладеча, транспортни средства хьисапе, гIишлошъеча. Иштта я, масала, доазол дехьа дика йовзаш йола МТЗ «Беларусь» яха трактор. Цун керда модель — МТЗ-80/82 тарлуш я 230 юртбоахама машинашцеи орудешцеи.

Вайцига тракторий двигателий низаши юртбоахама машиний балха овсарлеи даима дегIаух, цу даькъерча дунен тIарча тенденцешка хьежжа. СССР арахеца трактор 165 говра низ бола Т-150, 220 говра низ бола — К-700, цул чIоагIагIа низ болаш йола — К-701. ЧIоагIагIа лакхъеннай ялат чуэцача комбайний балха овсарле. Иштта, «Колосо» чакхйоакх, секунда ворхI килограммага кхоачаш масса. Из доазол дехьарча дуккхача керттерча фирмай комбайнинчул лакхагIа я.

СССР-е машинанашъелга тешшаме дегIаахаро торо хулийт йIаьххача ханна лаьрхIаш шинна а оагIонна пайдана йолеи динамични экспорт лелае. ХIанз укх сахьате вай экспорта кхаь даькъагIа шиъ социалистически мехкашка йода. Царна экономически бакъахьа доагIаш да юртбоахама механизаци ярга духхьал чурча производства чотах Iалаьмате дукха средствош дIаахийтар. СЭВ гома чурча специализаце, социалистически мехкий халкъбоахама планашта еча координаце толамца къоастаю из проблема. Къаьстта аьлча, Болгари, Венгри, Польша, СССР чуйоагIача «Агромаше» яхача дунен халкъашта юкъерча общественна координаци ю сомий, комсий, баьцадaарий культураштa йола юртбоахама машинаш хьаяра дешашта.

1976—1980 шерашка Советски Союзо оттаергья Европа социалистически мехкашта 180 эзар трактор, кхыйола тайп-тайпара техника.

ТIеххьарча шерашка хьадда гучаяьлинай социалистически меттел дегIадаькхача капиталистически мехкашка ухача экспорта а шеръялара тенденци. 1976 шера, масала, 36 мохк бар советски юртбоахама техникана импорт еш. Эггара йоккхагIйолча импортераштa юкъе яр Франци, Канада, Испани, США, Итали, Англи, Финлянди. Гарггарча хана кхы а шеръе лаьрхIа я цу мехкашца ра товарооборот. Нагахьа санна 1971—1975 шерашка экспорт цул хьалхарча пхе шера нийсдича цкъан ахаззен лакхъенна хиннаяле, 1980 шера 1975 шера ханнача боарамга диллача шозза лакхъяла езаш я.

Дунеи 70 мехка лоаттаю Советски Союзо нохарашка денз ялат, свекла, боамби, лен, чай, шекара тростник, хьажкIаш, кхыйола культураш чуэцача ши-шегIа лелача комбайнашка кхачалца йола юртбоахама машинаши орудеши, дерригача кхашкарча балхашта лаьрхIа—лаьтта ахарга денз хьувкъам коа чукхаччалца. Доазол дехьара 190 фирма я «Тракторэкспорт» объединенеца торгови гIулакхаш леладеш.

Вай машинашта экспорт еча мехкашка ши эзар гаргга советски технически гIулакхаш ду станцеши мастерскеши я. 120 стационарни дешара класс я цу мехкашка безам бараштa технически дешар хьехаш. Къоастаяь я запасни оатхалий проблема а: уж ханнахьа дIакхоачаргхилар тешшаме да.

ИЗ БЕРАШТА ЕЗА

Ший боад дика байза ца Іеш бераш дезаш, цар ойлалех дика кхеташ хьехархо я Шалински районерча Курчалой яхача юртарча № 1 йолча юккъерча школа хьехархо Чараев Іалихана Тамари.

Ткъо шу гаргга ха дІаеннай цо цу балха. Дукха ниисделлад цу хана дениз балха юкъе дикадараш а кхоачамбоацараш а. Бакъда хІинц дика опыт йолаш, берашта езаш, дахьа-ноаношсий деш, новкъосташа лоархІаш йола болхло я Іалихана Тамари. Цу хана дениз хьинаре, хьаьнала къахьегарца даьха дукха къахьегама совгІаташ да Тамаре. Царна юкъе «СССР халкъа просвещене отличник» яха значок, «Социалистически яхье котало яьккхар» яха знак, кхы дукха сийлен грамоташ а кхайкхаьад баркалаш а.

Тамаре хьех берашта эрсий мотти литературей. ХІара ший урок хІанзарча методашца дІахьу цо, юкъекхухь гойтара пособеш, дІахьокх кинофильмаш, кхыча дукхача материалех пайда эцаш лелабу ший болх.

Цхьайолча хана эрсий метталара нохчий меттала а, нохчий метталара эрсий меттала а йоахаш материалах бераш дикагІа кхетаргдолаш болх бу Іалихана Тамаре.

Цул совгІа, 4 «А» класса классни кулгалхо а я из. Мичча хана а цу классе хьо вахaвар аьнна, даим из цІена йолаш, берий дисциплина дика йолаш хул. Школе дІахьош йолча мероприятешка даим хьалхара моттиг йоах цун классо. Иштта, школе чакхъяьккхача «Антифашистий кІира» яхача политически иллейн плакатийн конкурсе хотало яьккхар.

ХІаравар классни сахьата ха хьатІакхачарга хьежаш, цига дувца а къоастаде а дукха хІамаш долаш хул. Дукха дувц хьехархочо кхыча мехкашкарча пионерех, дьна гІулакхех, школе, цІагІа, ара леладе дезача эхь-эздeлах. Берашкара ше хьадехар царна шийгара гойта дезаргдолга а ховш, шийгара гІалат ца далийта гІерташ, шийна ца ховр Іомадеш, кердачох, кхыдолча дуккхача хІамаех кхета гІерташ, ший эрудици айе дагахьа йолаш дукха тайп-тайпара художественни, политически, школа балхах дола литература деш хьехархочо.

Общественни балха тІа а хьинаре дакъа лоац Тамаре. Дуккхаза хийржай из профсоюзни комитета членалла, словесникий методически объединенена кулгалле. Цул совгІа, ший школе, юрта меттел, районе а цІи хеза лектор-атеист я из.

Е. КИЗЕРОВА,
фармацевт.

МОЛДАВСКИ ССР. Кишиноверча профсоюзий культура Дворецe толаме болх беш я барайтта творчески коллектив. Царех дуккхаяраш «Халкъа коллектив» яха цІераш лелаеш я.

СУРТА ТІА: изобразительнии декоративно - прикладнойн искусства халкъа студе членаш шоай этюдашка. Студийций дукха балхаш дуккхаза хьахьокхаш хиннад самодеятельни художественни творчества Ерригсоюзнии республикански выставкашка.

Б. КАПНИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

25—31 мае Къулбехьен Африка халкъашцарча солидарноста кІира.

«ПАРГІАТО» ЯХА ИЗ ХОЗА ДОШ

«Ухуру» доле ЮАР-ера! — махьарч деттар расисташа лоалахарча Лесота музыкальни коллективо ЮАР-е луш хинна концерт дохо гІерташ. Полице дІадийхар гастролеш юкъагІйоахилга, артисташка аьинадар хье а ца луш ЮАР-ера дІагІо. Расистки порядкаш лоаерий чу мел дола са дІадихьа хиннадар «Ухуру» аьнча йолча ансамбла цІеро, суахили метталара перевод йича из хиннад «паргІато» яхилга. Кхаь сахьата артисташка допрос еш, полице царга аьлар из дош политически маІан долаш да, цудухьа ладувгІараштa «цаэшараш» дагадохийта тарлу цо», аьнна.

Бакъдолаш да, «паргІато» яха дош дийхка да ЮАР-е. Укхаза-м хьатара цІока дола нах сага вахара ерригача сферашка хиланза яргІоацача бокъонех а ма-баьхабий. Расовц дискриминаце система 19 миллион бола африканцаш чулоац. Царна хьаю къаьстта йола резервацеш—бантусташ. ЮАР «кІайбарий» дакъа тІа мехка дилла баьхача нахах цхьаккха бокъо йоаца «кхыча мехкара нах» лоархІ.

Преторерча расистий кулгаш африкански цІеша диза да. Апартеида системана духьалара моллагІа выступлени эггара къизагІча тайпара тоІаю полицеи бІувон. Расистий Іаьржача гІулакхий списка тІа да 1960 шера Шарпевилен Пондоленден африканцашта тоцашьеттар, юкъа тІара пха ца тохалуш хІара дийнахьа лувцача хана боабу африканцаш, политически гІулакхашта лийцараштa набахта ду низаш, уж боабар, Соуэто, Александре, африкански кхыча поселкашка Іоахийта африканций цІий. Юстице, полице, набахтений министра Дж. Крюгера даьча мукІарлонах, алхха 1977 шера 145 саг ве а вийннав полице, 403 сага човнаш а яьй. Мехка набахтенашкеи Роббен яхача Іоажала гІайрен тІен Іазап озаш ба итташ эзараш апартеида системана хьинаре духьала латтараш. Царна юкъе ба Н. Мандела, Г. Мбеки, Р. Мхлаба, Б. Брейтенбах, дуккха кхыбараш.

Африкански патриоташа выступлени яр кхераш, расисташа сихью репрессеш, царна набахтенаш тоьаш хІанз. ТІеххьарча хоамашка диллача, уж лаьрхІа шоай сатем боабаьча Иоганнесбурга юххе 4250 сага лаьрхІа йола Іалаьмате йоккха концлагерь хьалъеш ба.

ЧІоагІа тІахьожам оттабаьб кепайоазонна а кхыметтел уйлашта а. БІаьш изданенеш йийхкай, газеташ дІакъийлад, итташ бола репортераши редактораши набахта чубийкхаб. ТІеххьарча хана болх бара бокъо йоаьй 18 организаце, лийцача хьисапе ара ца бовлийташ цІагІа совцабаьб итташ оппозиционераш. Іаьдала кхерамеча литература спискашта юкъебахаб В. Шекспир, Дж. Лондон, Т. Драйзер, Р. Роллан, Л. Арагон, А. С. Пушкин, М. Горький. Вовзаш вола ЮАР общественни деятель, хьалха христиански института директор хинна Б. Науде, дььцача хьисапе ший цІагІара ара ца воалийташ ва. Цун «бехк» ба из дІахо йодача хана апартеида системана юкъе хила раьза ца хилар, дерригача дунен общественносто цу гІулакхах адамленна духьалара зулам лоархІаш хилар.

Денгара денга дегІадоагІаш латт расистски режима нах раьза ца хилар ЮАР-а чухь санна, цун доазонел арахьа а. Африкански цаІала Организаце генеральни секретара У. Этеки-Мбумуа заявлени яьча тайпара, паргІатача Африка дІахо а къовсам лоаттабергба расови дискриминаце дерригaча тайпашта духьала ЮАР Іаьдал цига дукха а дукхагІбарий — африканций карадаххалца йолча хана.

ХІаьта вай теш айсберг санна океана хишта юкъера хьакъедача кхерий Роббена тутмакхашта малх бІаргагургхиларах а набахте хиннача камерашка паргІато бахьан къовсам лоаттабьрий сийна ПаргІатон музей юлларгхиларах а. ДоагІаргда «паргІато» яха дош Къулбехьен Африка дерригача халкъий метталa чІоагІа кхайкале хиш хургйола ди.

А. ЛАДЫГИН.
(ТАСС).

«ПаргІатон дунен тІарча» джунглешка

Гайана къилбаседа — малхбузе, джунглей юкъмоттиге тІеххьарча массехк шера хьахиннай йоккха йоаца Джонстаун яха поселок Цунна гонахьа яда кассава, цитрусий, ананасий плантацеш, царна тІеххьашка баьцнера пен санна хьалъотт саг чаккхоалургвоаца къулбехьенамерикански джунглеш.

Поселоки плантацеши, шоашта Іаьдалаш тІаккувш хиларгІа е расови политически дискриминацена раьза боацаш даьхенах къаьста, цхьа эзар совгІа саг ВашагІкхийттача штаташкара баьхка юкъеболча коммуна члений доалахьа я.

Беррига Джонстауна бахархой — 25 шу хьалха Калифорне (США) хьаьча «Пиплз темпл» яхача организаце членаш. Юххьанца дына организаце хьисапе дагалаьца хиннача «Пиплз темпла» чубоагІа американски общества изгоеш — кІайбараш, неграш, индейцаш, общества массане а хила езаш йола бокъонаш ца енна кхыбараш. Из хьаьча священика Джим Джонса ший ла йийзай американски «демократе» ялемале». Из лувцаш чувийхкав, духхьал ве гІийртаб. США нийсо оттае гІертарах хІама хургдоацилга а хайна, шоашта даха моттиг йоацача «паргІатача дунен тІарча» дІа а даьле, Гайане дІагІо аьлар Дж. Джонса шийна тІехьабарашка.

Гайана парламента решенех мехка къилбаседа-малхбузен даькъа тІа 26 эзар акр (1 акр— 4047 кв. м.) йола участок елар организацена. КхелхабоагІарий хьалхара партя 1974 шера октябре кхаьчар Гайане. Шерра-шера царех дІабетталора «Пиплз темпл» керда членаш: болхлой, фермераш, гІулакхера бараш, хьехархой, юристаш. Дукха бар царна юкъе американски Іаьдалаша къахьега бокъо ца енна кагий нахи мехкарийи.

Таханара Джонстаун — из хоза нах чубаха цІенош, фермаш, клуб, столовй, школа, берий бешамаш, массехк йоккха йоаца предприяти, поликлиника, больница. Цу чу болх бераша мах боацаш медицински гІо ду поселка бахархошта даь ца Іеш, гонахьарча юрташка бахача наха а. Къаьстта йоакхо ю укхаза берий, уж укхаза 250 совгІа да, дуккхадараш — даьй-ноаной доацаш дисарагІа хьайдаь а долаш. Кхы кІезигагІа йоакхо яц ха яхача наьха а, уж 100 гаргга сат ва Джонстауне.

Джонстауне хила а хинна, цигара гІулакхаш дайча, халла мара тешалац из дерригa цхьан шера ах шера — шин шера хьадаьд аьлча. Джонстауне баха нах сакъердалуш, къахьегам безаш, вІаши дика уйлаш йолаш, берий йоакхо еш, боккхий нах лоархІаш ба. Цар чІоагІа хоатташ а хьаштдолаш а да Советски Союзеи кхыча социалистически мехкийи литературеи фильмаши. Духхьал социализм мара яц, йоах Дж. Джонсона, сага эксплуатаци ел а дІадаккха а, хабарх а доацаш бокъонца массанена а йиза демократически паргІатонаш яла а могаргдар.

А. ВОРОПАЕВ,
ТАСС корреспондент.

Шоай бокъонаш бахьан долаш чІоагІа къовсам лоаттабеш ба Испане къахьегамхой. ТІеххьарча хана дуккхача забастовкашка дакъа лоацаш хиннаб нах балхаца Іалашбар, алапеш тІатохар, къахьегама хьалаш товдар дІадехаш бола 200 эзар совгІа болхлойи гІулакхера нахи.

Сурта тІа: шоай хьашташ кхоачашдар дехаш Барселона текстильни промышленноста дуккхача болхлоша яь демонстраци.

ЭФЭ—ТАСС сурт.

ПИСЬМОН ЛЕРАГІА

ИШТТА ЛАХАЦ И Р А З

Хетаргахьа, газет дешарашта дагайоагІа хургья укх шера 11-ча апреле арадаьннача. «Сердало» газета тІа кепатеха «Нанеи цун дезали» яха са зарисовка. Цу тІа аз йийцар вай лоалахарча Къилбаседа - ХІирийчен Пригородни района Майское поселке яхача боккхача дезала (10 бера) нана-турпалхо Яндиева Байбота Хамсати цун дезали.

Телефона чу гІолла а иштта вІашагІкхийттача а шо-шоашта хетар дувцаш дуккхача нахагара откликаш кхаьчай сога цу зарисовкана. Цхьабакъда, царел а чІоагІагІа шийна теркам тІаозаш а дог тохадолийташ а да «Сердало» газета редакцега кхаьча цхьа письмо. Цо вигар со МагІалбике а.

«...Боккхача безамца еша йолаелар со «Нанеи цун дезали» яха Ю. Курскиева статья, — яхаш язду цун авторо Фаргиева Хьанифас. — Цхьабакъда, со чІоагІа цецъяьлар Х. Б. Яндиевай йоІах Захидатах лаьца дувцача абзаца тІа кхаьчача. Дика яздаьд цох, МагІалбике маьре а яха болх беш я из аьнна. Бакъда, цу статья тІа яздаьлац из маьре хьанга яхайи мишта яхайи».

Из бакъда. Цу зарисовка тІа аз яз а даьдацар Захидатах лаьца кхы хІама, е лаьрхІа а дацар Захидатах язде, цун наьнах мара. ХІаьта, Хьанифайга а ала лов, наьас хьийхан могадаьи Захидата из маьрел даьдац аьнна. Наьна фу бехк ба? Дикача сомий беша а майоалий во кІарцхал?

ХІанз деррига а долча бесса дувцаргда вай. МагІалбинкерча Ленина цІерагІча улицагІа номер 79 йолча цІагІа дагІа тхо, — сои Хьанифай нана Гарданова Мареми.

Шийй йоІо редакце дайтача письмоe со шоайнита воалавалга хайча:

— Шо сиха деце укх минуташка чуйоагІаргья Хьанифа, ший берашта алименташ хьожадайтара суде яхай из, — аьлар Марема. ТІаккха тІатехар:

— Захидатеи Ахьмадеи дог доxадаь хьувз-кх из мискиг.

Малаш ба диъ бера нана йолча Хьанифай дог доxадаьраш?

Фаргиев Іусмата Ахьмад 1946 шера ваьв. СоагІапча вах. 9 класс образовани я. Болх беш хиннав буpув деттача, цул тІехьагІа Долакоарча сок йоаккхача цехе (тхо цига хиннача хана цхьаннахьа а балха вацар). 1967 шера йоалаяьй МагІалбикерча Гарданов Макшарипа йоІ Хьанифа. Цо даь диъ бер да. Ужжал бераш а сесаг а йоллаше къабеннача, цамогаш болча ший дас, нанас ма-йоалае саг яххаше а укх шера 24 феврале дениз Яндиева Захидатаца вах.

Яндиева Махьмада Захидат яхаш я кердача МагІалбике. Ахьмадал дукха а йоаккхагІа я. 1962 шера йистеяьккхай Ленинградски медицински институт. Цул тІехьагІа кхаь шера Грозне республикански больнице болх баьб. Маьре хиннай. ХІанз болх беш я МагІалбика поликлинике. Диъ бери сесаги долча Фаргиев Ахьмадага маьре яхай.

Марема яьххача бесса дукха хьежа а дезаьзар тха — дукха ца говш чукхаьчар Хьанифа.

— Со я-кх из Яндиева Захидата да дІаваьккхача диъ бера нана. Тхоай районе цхьаккха а моттиг яц аз ца яздеш. КПСС горкоме, прокуратуре, суде, редакце — массанахьа яздича хІама а ца хинна яздаьдар аз шуга, — аьнна дІадоладир Хьанифас къамаьл. — Се могаш ялар-м балха гІорг ма-ярий со. Кхо бутт ба тха хиннача цІендас берашта цхьан шаьла гІо ца ду,—доккха садаьккхар цо.

Из бакъда. Могаш яцар Хьанифа. Цул совгІа таханкхоана яхар санна кхы цхьаькха бер хургдолаш берагІа а яр из. Оалаш ма-хиллара шин кулга тІа а егІа лелае декхарийла вар Ахьмад ший берий нана. Дунен тІа цхьаккха а мохк бац вай бар санна кхалсага-наьна йоакхо еш. Бакъда, Ахьмада из динзар, цунна динденнад деррига а. Ший берий нанна хоза дош, дика гІулакх эшача хана дохадир цо цун дог. ДІаяхача замах юхедиса во гІулакх хьал а лаьца цунна тІа саг йоалайир. Цхьайтта шера шийца ваьхача цо из йоалаяр ца лоалуш, цамогаш хинна больнице йихьар Хьанифа.

Октябрьски революцеи вай Конституцеи йоккхий бокъонаш еннай кхалсага. Иштта, институт яьккхай Яндиева Захидата а, цхьабакъда, цхьанне а бокъо лац наьха дезал бохабе.

— ХІана даьд Іа из иштта, аз суде дургья хьо, бехке озаргъя хьо, — аз шийга аьлча Яндиевас сога аьлар: «Хьо кІезнга дийша кхалсаг я, сона дикагІа довз уж законаш, сона хІама а хургдац, хІана аьлча са чІоагІа чІоагІале я укхаза». Цунца из фу ала гІертар хаац сона, — язду Хьанифас.

Из бакъда. Захидата дикагІа довз закон, цо лаккхара дешара заведени яьккхай. ХІаьта Хьанифас ерригаш а 5 класс мара яьккхаяц. Бакъда, из яц цунна бехке, дас-нанас шийга дешийта даларе. Захидата санна институт яьккха хила мегар цо а. Из дац тахан со дувца воаллар, кхидар да. Цецвоал иззал мара дийша йоацача Хьанифайга лоро иштта кура къамаьл дарах. Иштта а Хьанифай даьрденнача дега човна из къамаьл а даь тух тІахьорцачул дикагІа хургдацар Захидат цун маьрага ца а йоагІаш ІиІйнаяларе. Лорпсихиатор ма-йий из. Цунна дика ха декхар да уйла ца еш ше даьча маьрелца зІамигача берий наьна дега, психикана ше мел Іоткъам баьб. Оалаш да эггара а къахетамегІа вар лор ва. Да а да из иштта. Къахетаме ба советски лораш. Цар деррига а ду советски сага унахцІено лораяра. ТІаккха мича бахаб Захидата къахетам? ХІана дохадаьд цо ше санна йолча кхалсага дог? ХІана даьд цо цхьаккха хІама цахвош долча зІамигача берашта халахетар? Хьалха даим а цхьана ловзаш хинна уж, цхьана дацар хІанз. Хьанифай доккхагІа дола ши бер даь-даьцеи даь-наьнацеи дар, хІаьта вож шиъ — наьна дацеи наькнаьнацеи.

— Аз-м даьдац царна халахетар, сай ахчах барзкъаш эцар мара, — йоахар Захидата.

Къувсаргдац аз. Ийца хургья Захидата цу берашта хІамаш, хьийста а хургда цо уж. Цхьабакъда, цхьанна а хІаманца йоалалургьяц Захидатага цу берашта, ший наьна кІаьдача, къахетамеча дег тІара Хьанифас царна луш йола йІовхал.

— Фу даьд аз? — Сайна везача сагага маьре мара яхайий со. Аз толхадаьдац закон. Нагахьа санна цун сесаги берашта долга хайнадаларе со цунга гІорг а яцар.—йоахар Захидата.

Ала хІама дац, бокъо лу советски закоо кхалсага шийна везача сагага маьре яха. ХІаьта ши сесаг йоалаярах Фаргиев Іусмата Ахьмад бехктокхаме озилга дехаш Хьанифас язъьча заявлена жоп а луш г. МагІалбика помпрокурора О. У. Албакова кулг а яздаь 1978 шера 23-ча марте баьча соцам тІа йоах: «Фаргиева Хьанифа Макшариповнаца официально регистраци а яь, цу браках 4 бер дале а, 1978 шера 24 феврале дениз Яндиева Захидат Магомедовнаца вах Фаргиев Ахмад Усматович. ФаргиевгІар Ахьмадеи Хьанифаси еннача объясненикара хьадогІа лаккхе яздаьр.

Цунца цхьана гучадаьннад, Фаргиев Ахьмади Яндиева Захидати хІанз укх сахьате г. МагІалбике Толстоя цІерагІча улицагІа номер 6 йолча цІагІа, 47 кв. бахаш хилар а, хІаьта Фаргиева Хьанифа СоагІапча, Степная яхача улица, номер 24 йолча цІагІа яхаш хилар а, цудухьа юкъара боахам лелабара РСФСР УК 235 статьяга хьежжа бехктокхаме озара зулам даь хилара белгало дІайоал.

Законага диллача уголовни бехктокхаме озара цхьаккха тайпа зуламе лархІа йиш йола хІама дац Фаргиев Ахьмада даьр.

РСФСР УК 113 йолча статьяцеи 5-ча статьян 1-ча даькъа 2-ча пунктацеи кулгал а деш соцам бу.

І. Фаргиев Ахмад Усматовича даьча гІулакхаца зулам ца хилар бахьан долаш уголовни дош ца доладеш соцаде...». Цу тайппара, Хьанифа яхача цІагІа цхьана боахам лелабеш а ца вахаш, шоллагІа сесаг йолча дІатІа а ваха из вахаш хиларах законо бехктокхаме озац Ахьмад. Цхьабакъда, дахаш да кхы законаш: вахара, морала законаш. Царех кІалхара баргбац дукха истий кхувлараш а, кІала сесаги бераши доллаше царга маьре ухараш а.

Шовда санна хьеІа, ваkІа санна цІена я шоай сийрда кхоане — коммунизм хьалъеш боахкача советски наьха уйлаш. Царна юкъе тарлургбац дІаяхача замах юхедиса во гІулакхаш хьал а лувцаш вай хозача вахара Іаьржа тІадамаш тІадита гІертараш. Царца цхьаккха а машар боацаш къовсам лоаттабе беза ерригaча общественносто.

ХІаьта ховш да, харцваьннар нийсача новкъа ваккхара цо болх беча коллективана дукха хІама карагІдала йиш йолга. Бакъда, шоай поликлинике болх беча лоро Яндиевас даьча маьрела шоаш раьза беце а, хьагул а бенна цу поликлиникерча болхлоша дийцадац из дош хІанзалца. Цу гІулакха дукха сагота йолчоа тара яц поликлиника обществени организацеш. Халахете а, кхы цхьаькка а да белгалдаккха ловш. Хьанафай письмо тохкаш гучадаьлар, МагІалбике укх тІеххьарча хана сесaги бераши доллаше саг йоалаяь кхы а моттигаш хилар. Цу хьакъехьа аз дІадийцача, фу дергда, законах хІама де йиш яц тха царна, — йоахар сога парте горкоме.

ЧІоагІа дале а къахетаме да советски закон. Ян цу тІа шоай дезала тІера дІа а, ухаш истий кхувлараш цхьан цІагІа бахаш ца хилча бехктокхаме озара статьяш. Уж яцар аьнна бехка кІалхара балийта йиш яц дукха истий кхувлараш, цу нахаца цхьаккха а машар боацаш лира къовсам лоаттабе беза бахача наьха сходашка хержача комиссеша, халкъа депутаташа, ерригача общественносто.

ХІаьта хІанз эттача хьала Фаргиев Ахьмадеи Яндиева Захидатеи дикка уйла ергья аьнна а хеталу сона.

Ю. КУРСКИЕВ.

Редактор **Т. А. ТЕБОЕВ.**

Нохч-ГІалгІай музыкальни училище деша хьех 1978—79 дешара шера дийнахьарча отделене

1. Фортепьяно;
2. Мерзаш доахка инструменташ (чІондарг, альт, виолончели, контрабас);
3. Духови инструменташ (тромбон, турба, валторна, гобой, кларнет, флейта, кхыяраш);
4. Халкъа инструменташ (баян, домбра, балалайка, дахчан пандр, фата, кхыяраш);
5. Хоровой дирижировани;
6. Музыка теори;
7. Илли алар.

Специальносташ: фортельяно, мерзаш доахка инструменташ, хоровой дирижировани, музыка теори, халкъа инструменташ (баяна класс) Іомае деша боагІараш музыкальни школа боараме дийша хила беза. Дешара ха 4 шу. Заявленеш дІачуийю 1978 шера 1 июне дениз 5 июле кхаччалца. Деша дІачуэцаш луш йола экзаменаш дІаэц 1978 шера 6 июле дениз 20 июле кхаччалца.

Деша водачо дІачудала деза ер документаш:

директора цІерагІа язъяь заявлени,
медицински справка № 286,
дийша хилара тешал (подлинник),
4 фотокарточка (3х4).

Училища адрес: г. Грозный, В. Терешкова-Николаевай ул., цІен № 1, телефонаш 3-36-67, 3-58-93.

ТЕЛЕВИДЕНИ

25 май.
І ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — Іуйранара гимнастика. 8.55 — «Оанхарий хьаьхьа бераштa». Ленинградера передача. 9.25 — «БІаьстанара хувцам» яха художественни фильм. 13.00 — «Африка мукъаьнкхача Денга». Документальни фильмай программа. 13.45 — «Книжка. Ха. Дешархо». 16.15 — «Халкъа ашараш». Концерт. 16.30 — «Эрсий къамаьл». 17.00 — «Кагирхой адресаш». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — (Халкъа боахаме метала кходара кхоачамий хьахьехьа». 18.45 — «Берригаш а цхьабарт болаш» Таллинера передача. 19.10 — «Къонахчала никъ — къонала никъ». 19.55 — «Гаргарбараш» яхача телевизионни художественни фильма премьера. Хьалхара сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Советски Союзера Болгаре Халкъа Республика культура денош чакхдалар. «Россия» яхача Централни концертни залера передача. Йистеньча — кердадараш.

тимнастика. 8.55 — «Зурманчаш, мичча шо!». 9.25 — «Гаргарбараш» яха телевизионни художественни фильм. ЦхьоалагІа сери. 15.00 — «Хьа къахьегам, хьа сийле я». Телевизионни программа. 15.45 — Шахматни школа. «Разрядиний класс». 16.15 — «Москва а москвичаш а». 16.45 — «Массанена тІехьа ца!, цхьанена тІехьа массанар». Ленинградера передача. 17.30 — «Из йоана дуэургда». Кагирхой Іилман-технически творчества Централни выставкера репортаж. 18.00 — Кердадараш. 18.20 — «Пограничникаш» яхача документальни фильма премьера. 19.10 — Н. Осипова цІерагІча эрсий халкъа инструментий Паччахьалкхен оркестра концерт. 19.55 — «Гаргарбараш» яхача телевизионни художественни фильма премьера. ШоллагІа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — РСФСР халкъа артистка Э. Пьеxас дакъа лоацаш долча «Ниташ хоара шоана, сона мел еза я...» яхача фильма-концерта премьера. 22.15 — «Галатея». Фильм-балет. Йистеньча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Мультфильм. 18.10 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла». Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала). 18.30 — Нохч-ГІалгІай АССР. Конституце проект юоц (нохчий меттала). 18.45 — «Кхоанен йола задани» яха телевизионни фильм. 19.00 — «Дийнана доагІалда шо!» (нохчий меттала). 19.30 — Киножурнал. 19.40 — «Старт» яха телевизионни журнал. 20.10 — «Киноникъбара альманах».

II ПРОГРАММА

18.00 — Мультфильм. 18.10 — Нохч-ГІалгІайчу гІолла. Информационни программа. (эрсий, нохчий меттала). 18.30 — «Телехьажархой письмоех дола гІулакхаш даьд». 18.40 — Производственно-технически кино-информаци. «Производства отно. дам гульара а царна обработка яра а балхашта механизаци яр». 18.50 — «Юртара вахар» яха телевизионни журнал. (нохчий меттала). 19.20 — Киножурнал. 19.30 — «Шоана, кхалнах!» яха телевизионни журнал (гІалгІай меттала). 20.00 — «КъоапабарІй оазам». Фильм-концерт.

26 май.
І ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — Іуйранара гимнастика.

РАДИО

25 май.

6.30 — «Лоаман дагІенех дикагІа пайда эцара тІехьа» яха беседа (гІалгІай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.25 — «Халхара ашараш», гІалгІай меттала). 8.40 — «Шоана, кхалнах» яха радиожурнал (гІалгІай меттала). 9.15 — «ДоттагІлени вошалеи мотт» яха беседа (гІалгІай меттала). 9.30 — Денна темах. «Нохч-ГІалгІай АССР хІама хьаькхолла низаш дегІадахкара йолча Іилман конференце могаду». 9.40 — Ашараш. 9.45 — «Социалистически декхараш а уж кхоачаш мишта ду а». Нохч-ГІалгІай автоуправленера передача (гІалгІай меттала). 17.10 — А. Пахмутова. «Даькe» яха вокальни цикл. 17.25 — «Дего хьехаргІа» (нохчий меттала). 17.45 — «Атеистически кхетамца кагирхой кхебара хІара денна теркам тІалоаттабе». Корреспонденци (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

26 май.

6.30 — «Гудермесски доакъараш хийчдераш болча». 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.25 — «Шун дехар кхоачашдеш дола концерт» (нохчий меттала). 9.15 — «Атеист» яха радиожурнал (гІалгІай меттала). 9.35 — Ашараш (нохчий меттала). 9.45 — «Комбайнаш хийча латт» Грозненски районера передача (гІалгІай меттала). 10.00 — Москва. 17.00 — «ДоттагІий оазам». 17.15 — «Поэзе минуташ» (нохчий меттала). 17.35 — Халкъа ашараш (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала). 18.30 — Ашараш. 18.30 — «Сайрийнара Грозный» (горсете гІолла).

Хоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи моркхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догІа а делхаш, малхбузехьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 16—21, Грозне 18—20 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш моркхаш а йолаш цхьайолча моттигашка лаьгІо догІа а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 7—12, дийнахьа 19—24 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культурай отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске—2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05164. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3946.